

РОМАН
ЗАВАДОВИЧ

СОЙКА-ШТУКАРКА

БІБЛІОТЕКА ДЛЯ МОЛОДІ ПІД РЕДАКЦІЄЮ ЮРІЯ СПРОГО

РОМАН ЗАВАДОВИЧ

СОЙКА ШТУКАРКА

І інші оповідання з природи для дітей і молоді

Нью-Йорк 1953

Друковано 3000 примірників

Обкладинка й образки П. Холодного

З друкарні „Свобода”, 81-83 Гренд Ст., Джерзі Сіті, Н. Дж.

КОМУ ПОДЯКУВАТИ?

Дідусь Кость має більш як сімдесят років, і в нього це називається „розміняв вісімдесятку на дрібні”. Як кожний приписовий дідусь, він має сиве волосся, неслухняні ноги, жаліється, що ревматизм „стріляє йому в костомахах”, і носить окуляри, бо вже недобачає. Але, коли стане згадувати давні часи, так добре бачить минуле, мов на долоні. А воно таке далеке і таке давнє! Не в силі його заступити високі гори своїми шпилями, ні широкі моря своїми туманами, ні мештливі життя своїми кількадесятьма роками. Вирваний воєнним буревієм із рідної землі, дідусь Кость привіз сюди в скованці своєї пам'яті барвисті спомини з волинських лісів і з подільських ланів, де минула його молодість. „Сиджу в тихій хатині, переживаю й пережовую веселі часи, безжурне минуле, — каже він. — Хай хоч у думках оживе те, що вже не вернеться...”

Коли він згадує, люблю сидіти навпроти нього і вдивлятись у його очі. У їх погляді, осянім якимсь теплим світлом, бачу тоді відблиск синього неба України, її замріяних краєвидів, її чарівної природи. Коли він розказує, час неначе зупиняється, робить крутий поворот і пливе назад, у минуле. Тоді мені ввіждається калиновий міст із пісні — міст, на якому можна наздогнати молоді літа. Все діється, мов у казці: обновляються затерті картини, із туманів виступають гаї й поля, біліють у далині чепурні хатки.

Дідусь Кость уміє оповідати про світ, людей, природу. Коли почне малювати їх словами, мов живі стають перед очима. Правда, не побачите між ними ні левів, ні тигрів, слонів ні верблюдів. Природа не заселила ними України. І добре зробила. Україна — не пустиня і не джунглі — її пшенична земля пахне хлібом на ввесь світ. Лісами бродять полохливі серни, хитрі лисиці й очайдушні кабани, полями скачуть зайці в сірих кожушках, хори пташат звеселяють піснями ліси, гаї й сади.

Але ті лисиці, зайчики, навіть горобчики, в оповіданнях дідуся Костя ніби перенесені з байки. Слухаєш і дивуєшся: скільки в них схожого на людину! Вони думають, люблять, радіють, сумують, вміють бути вірні, вдячні, жертвенні, хитрі й злі, одні з них лиходії, другі — герої. Всі вони, як люди, цінять волю, ненавидять насильство, боряться за своє існування і за право радіти життям. Від них можна навчитися дечого доброго.

Неодну годину просидів я з дідулем Костем. Часом ми навіть не робили світла, щоб не перешкоджати уяві. Адже діти заплющують очі, як мріють! У темряві Рідна Земля підходила до нас так близько, що ми ніби чули її дихання: запах скошеної трави на узлісся, ранкове щебетання жайворонків у небесній синяві, музику комашок жаркого літнього полуночного шуму води на лотоках під млином тихою вечірньою порою...

А потім, поспішаючи додому рівними, як стіл, і прости ми, як стріли, вулицями Шікага, я думав собі: яка шкода, що того не чують діти! Вони так дуже люблять оповідання про життя природи...

І з тих думок народився намір списати деякі дідулеві спомини та їх зробити з них книжку. Я поговорив про те з дідулем Костем. Він радо погодився. Сам нераз думав про те і, навіть, записав „на чорно” неодин листок паперу. А дядько Анатоль, що розуміється на літературі, хвалив ці записи і казав, що „з них можуть бути люди”.

Я забрався з дідулем Костем до діла, і нашою спільною працею повстала збірка оповідань з української природи. А коли до наших старань приклав ще своїх рук третій приятель дітей, видавець, дідусь Юрій, з'явилась оця книжка, наш спільнний подарунок дітям.

Дідулеві Костеві Г. і дідулеві Юрієві Т. від мене і від наших майбутніх читачів велике спасибі!

Автор

МОЯ ОБІТНИЦЯ

Природа — то Божа дитина, а людині — мати. Крім рідної мами, здається, нічого я так не любив, як природу: оті широкополі лани, кучеряві гаї, заквітчані незабудьками луги. Та й як їх було не любити, коли вони частина моого чудового Рідного Краю, запашної України, де я народився, де прожив молодий вік, де назавжди лишив своє серце! Тут проживали мої діди й батьки, тут був наш рід, друзі і знайомі або незнайомі, але близькі серцю свої люди, ввесі мій миливий народ. Всюди лунала його дзвінка солов'їна мова, бреніли пісні, біліли чепурні села, височіли гамірні міста, синіли річки, а над тим усім добрий Бог підносив у невидних долонях золоте величне сонце і благословив ним усю країну від сходу до заходу.

Я залюбки перебував цілими годинами, а то й днями серед природи, любувався синявою далечіні, рум'янцями вечірнього неба, а навіть зловісним клекотом бурі, що сердито кліпала блискавками і шпурляла об землю перунами. Я був дитиною природи, її частинкою, хоч цього тоді й не розумів. Може, власне, тому я був необмежено щасливий. Кожна співуча пташка була мені другом, кожна квітка — сестрою, кожне дерево — живою істотою, що має серце й розум, відчуває радість і терпіння. А, може, це й правда, бо коли мені було важко на душі, тоді якось сумно шуміли липи бі-

ля наших воріт, похнюплоно дивились зорі з високого неба. Але природа завжди вміла потішити мене в смутку, мов добра мама. Коли я був утомлений, вона додавала мені сили й бадьорости. Коли я хвилювався від зворушення, вона втихомирювала мене своїм спокоєм. Коли я радів, усе раділо зі мною: небо, земля й вода. Я мав приступ до таємиць природи, до її чудес: я спостерігав, як росла трава, як розцвітали квіти; розумів, про що між собою цвіріньякали горобці і про що гув-завивав у комині зимовий вітер.

У старезному борі, що підпирає небо стрункими колонами сосон, я почувався так, мов у церкві. У церкві я звертав очі до престола й ікон, складав долоні і молився Богові „Отче наш”. У лісі я вичував Його присутність у поважнім, уроочистім шумі дерев, у кольорах листя, в тій несказанній красі, яку я бачив на кожному місці. Я звертався до Нього молитвою без слів, дякував Йому, що створив таку чудову річ, як природа, і дав мені право радіти нею.

Та, мушу признатись: настала така пора, що я зрадив на хвилину свою другу маму, природу. Не ділом, а думкою, бажанням — та все таки зрадив. Це було тоді, як я, однадцятьирічний вітрогон, задивився на дорослих і захотів мати власну справжню рушницю. Мати власну рушницю не була така проста справа, і я, за вашим дозволом, розкажу вам цю історію.

У мене був лук, моя втіха й клопіт. Втіха — бо я з нього стріляв, а клопіт — бо стріла часом була неслухняна: не летіла туди, куди я хотів, попадала в горщик на плоті, в шибку, а раз навіть... у лямпу на столі. Одного разу я мало не втопився в багні, коли різав очерет на нові стріли.

Кінець-кінцем, ця забава мені набридла. Пхе!.. Велике цабе — лук! Кожний сільський хлопець бігає з луком... От, якби так мати рушницю, справжню рушницю! Адже навіть Робінсон мав спочатку лука, а потім рушницю. А Робінсон дуже-дуже мені подобався, і я, де міг, його наслідував.

Я довідався від хлопців, що старий Панько має в пасіці рушницю. Не знати, нащо він її має, коли ніхто не бачив, щоб старий дідусь ходив з нею полювати. Але рушниця лежить у вулику — це свята правда! Я не видержав, пішов до нього. Вклонився йому здалека, сказав „Добриден” і „Дай Боже

щастя”, а більш нічого не говорю, тільки дивлюся на нього набожно, мов на образ.

Глянув на мене старий, всміхнувся під вусом і каже:
— Ти, здається, полизав би меду, правда?

— Ні, — відповідаю заїкуючись, — я не хочу меду. Я...
я... чув... ви маєте рушницю...

— А нашо тобі рушниця? — здивувався Панько. — Ти маєш лук.

— Е, що там лук! Я за два місяці вже поїду до гімназії.

— Ов, уже до гімназії... — ще більш дивується дідусь і кидає на мене погляд, у якім, здається, було трохи більше пошани.

— Певно, що так! — похвалився я. — Я вже здав вступний іспит.

— Ну, коли так, то я тобі покажу рушницю! — сказав добрячий пасічник і добув з старого довбаного вулика маленьку заржавілу рушничку.

— Це стара кабзлівка. Не вживаю її, бо мала й поломана. А втім, я старий уже до того... Стріляти з неї годі, але бавитися можна...

В мене затріпалося серце. Я взяв рушничку тремтячими руками і прицілився так, як це робив батько, коли стріляв з подвір'я на яструба, що забирає курчатка.

— Продайте мені її! — прошу Панька несміливо. — Я заплачу... Дам вам вулика і...

— Корову і ще, може, пару коней з возом... — додає дідусь і сміється весело. Я, мабуть, мав дуже немудрий вигляд, бо дід поплескав мене по плечах для підбадьорення і відізвався спочутливо: — Я тобі її дарую. Бери її і бався, поки тебе ще не завезли до тої школи...

Від несподіванки я аж присів. Чи я добре чую? Але ж це все правда, Панько подає мені рушничку і посміхається з мого оставпіння! Коли залізо доторкнулося моїх рук, я якось очуняв. Притулив рушничку до себе і швидко-швидко побіг попід крислатими грушами. Від ліси вернувся і подякував Панькові за подарунок.

Годі сказать, чи я біг, чи летів городами додому. Перша моя думка була похвалитися рушницею. Але перед ким?

Перед батьком? Мамою? Хлопцями? Ага, вже знаю: перед Федем!

Федя Керкала, бідного сироту, ще малим узяли мої батьки до себе, бо не мав де дітись. Мав уже сімнадцять років, а зростом дорівнював дитині. Добродушок із казки, тільки без бороди. І справді, мав добру душу, був второпнний і спосібний, особливо до майстрування. Вліті пас корови, а взимі сидів у челяндній кімнатці коло кухні. Я любив його. Разом ми гралися, майстрували і розповідали один одному всячину.

Я сковав свій скарб у стирті соломи коло току за повіткою і чекав, поки Федь прижене корови. Тут відбулися перші оглядини рушниці. Федь зараз забрався до неї, як справжній майстер. Наперед обчистив її від ржі, а потім став перевіряти: курок ходить добре, коминок в порядку, тільки приклад у тому місці, де беруть рукою, обмотаний шевською дратвою. Ми розмотали дратву, і трухляве дерево розсыпалося кусками.

Я трохи не заплакав: — Федю, дивися! Що тепер робити? Адже цього не складеш докупи!

— Не журися! — каже Федь. — Я зразу бачив, що так буде. Нічого, зробимо нове „деревисько”, і „фузія”, може, на віть буде стріляти.

— Цить, бо хтонебудь почує! — перестеріг по-змовницьки Федь. — Ти знаєш, Панько був би тобі її не подарував, якби знов, що „ми зробимо з неї люди”. Та й твої тато й мама...

Не докінчив, але я вміть зрозумів. Положення ставало незручне. Я звик перед батьками нічого не тайти, а тепер відчував, що мушу поступити якось інакше... Але, мої сумніви перебила інша гадка: хто знає, що ще з тієї рушнички буде.

— Не журися, Федю! — кажу. — Ти заберися до рушнички, а все інше — моя справа.

Отак я відклав свої сумніви на пізніше.

Федь вичистив рушничку, розібрав її на частини. З сухого поліна витесав сокирою кусень, подібний до прикладу, або, як він казав, деревиська. Все це поскладав у торбину і на другий день забрав у гай, де пас корови.

Та виявилось, що Федь забрав з собою і мій спокій. До самого вечора я не міг нічого робити, все поглядав на сонце

і дивувався, чому воно так помалу посугається сьогодні по небу. Пробував бавитись — не йшло. А на лука то вже не міг навіть дивитись!..

Ще досить далеко до вечора, а я вже за брамою на вулиці, ходжу сюди-туди, виглядаю Федя. Нарешті він!... Біжу йому назустріч, шукаю очима торбини.

— Федю! — шепчу. — А де рушниця?

— Я сковав у кущі, — каже. — Так „лап-цап” не годен зробити! Там багато роботи. Витримай!

Я посоловів. Легко сказати „витримай!” Але як його витримати, коли я вже хочу мати рушницю!

— Ти ж знаєш! — пояснює Федь. — Нема чим робити. Ножиком і склом усього не зробиш. Дістань мені мале півкругле долітце, ми ним узимі робили клітки. У деревиську треба довбати дірки, а я не маю чим.

Найшов я долітце, набрав у кишеню солодких сухариків і все те приніс Федеві. Уранці, як пожене корови до гаю, знов візьметься до роботи.

У весь ранок ходжу, мов не при собі. Час довжиться неможливо. Не можу дочекатися полудня, а з ним і Федя. Хвілююсь, вибігаю щохвилини за браму. Нема!.. Ой, нема!.. Може, на біду, хтось тим часом украв мій скарб? Аж голова розболіла...

Нарешті Федь жене корови. І знову нічого не несе! Певно, знову скаже: „Витримай!”

— А як там, Федю?

— Все гаразд! Може ввечері принесу. А ти роздобудь трохи фарби... такої „файноЯ”, червоної, знаєш?

Тим часом нова морока! За обідом батьки глянули на мене та й питаютъ, чи в мене що не болить.

— Хлопець то блідий, то червоний! — кажуть батько.

— Може хворий? — підсувають думку мати.

На маєш! Ще, чого доброго, заженуть у постіль, тим часом Федь принесе рушницю. Ні, ні, я не хворий! Я зовсім здоровий, ніщо в мене не болить!

По обіді я передбачливо втік на цвінттар і просидів там до самого вечора. Як стали пастухи гнати худобу з поля, я вже на своїй стійці за брамою. Задивившись туди, звідки мав з'явитись Федь, я й не запримітив, як з другого боку на-

дійшло стадо корів. Несподівано я опинився серед закручених рогів і великих сопливих ротів. Запахло чимось посереднім між зеленою травою і молоком. Однаке, крім страху, мені нічого не сталося. Обійшлося тим, що одна корова, обганаючись від мух, втілющила мене кінцем хвоста по голові, аж капелюшина злетіла... Та що там! Від коров'ячого хвоста ще ніхто не поліг. Справжнє нещастя, що Федя не видати! Вже смеркає, а його нема. Чую, Маринка кричить на подвір'ї, що пастух уже другий вечір приганяє пізно худобу.

Біжу аж за село. Зловісні думки, мов хмара докучливих гедзів, не дають мені спокою. Може Федь недопильнував корів, і вони пішли в людську шкоду... Може котра найлася конюшини і здохла... Може хто Федя набив і відняв рушницю... Може... може... може... Згинути від того всього можна!..

Я вже на кінці села. Дивлюсь: жене Федь корови і несе торбину. Ні, не видержу!

— Федю! — кричу здалека. — Е? Е?

— Вже! — відповідає, і за тим словом у мене з серця валиться на дорогу половина моїх клопотів.

— То давай!

— Чекай, дам у повітці. Ще треба все поскручувати докупі.

— То, може, я корови піджену. Так помалу йдуть...

— Не можна підганяти! — гасить Федь мій запал. — Корови йдуть, як треба.

Що робити? Їду і я помалу, хоч як мені пильно.

На подвір'ї нова біда: Маринка лає мого Федя, що пізно приганяє корови: — Як же ж я тепер буду поночі дойти?

Але Федь якось виправдався: — Красуля загубилася в кущах, я мусів шукати... Поки нашов, сонце стало заходити. Я тобі казав, що Красуля бігає, що її треба путати. А ти дала путо? — відгризся.

Склали рушницю. Приклад такий, як з фабрики! Курок підводиться і спадає. Все як слід! Радощам немає кінця!

Кличуть вечеряти. Я сховав рушницю в залубнях, що стояли в повітці, і попросив Федя, щоб там собі постелив.

Не можу їсти ні пити, але силкуюсь, щоб не сказали, що хворий. Якось відмучив я ту вечерю і поклався в постелю.

Та ба! Не можу заснути! Тільки задрімаю — перед очима з'являється рушниця. Ніч тягнеться без краю. Дивуюсь: літня ніч, а така довга. Ой, коли б уже раз дніло!.. Завтра чекає нас важливе діло: випробувати рушницю, чи добре „б'є”. Що скажуть Михась і Петро, як побачать рушницю? Otto виричать очі! Не схотять вірити, що то справжня рушниця, та ще й моя. Подарую їм обидва мої луки. Але, як я стрілятиму? Боюся гуку. Як тато стріляли часом до яструба, я затикав пальцями вуха. Ага, тато... А що буде, як тато не дозволять мені мати рушницю? Чую, що піт виступає в мене на чоло. Е, може й випрошую...

Серед таких думок, надій і сумнівів я заснув.

Прокинувся раніш, як звичайно. Федь уже з коровами. Біжу до залубень — рушниця лежить. По сніданні помалював фарбою приклад і поклав проти сонця, щоб швидше висох. Поладнану рушницю виніс на горище і склав у порожню бодню.

Тепер новий клопіт: дістати стрільний порох і шріт. Плентаюсь по мешканні і обдумую, як би дістатись на піч у батьковій канцелярії. Там у сухому місці, в коробці, лежить це добро. Пощастило. Батько вийшли кудись за ділом, а я присунув столик до печі і зняв коробку. Насипав у пляшечку стрільного пороху, в картоник шроту і поклав у кишеню кілька капслів. Решту поклав на піч. Потім надер з старої Софі трохи вовни і з тими скарбами хильцем висунувся з кімнати. Як злодій! Мушу призначатись, що на серці було мені якось пісно... Але захоплення рушницею було таке велике, таке непереможне, що я не міг йому опертись.

По обіді я пішов з Федем у ліс випробувати рушницю.

У лісі ми, здається, безпечні. Складаємо рушничку, я її набиваю порохом, вовною, шротом і знову затикаю вовною. Руки дрижать, на чолі виступили каплини поту. Закладаю кабзель і — готово!

Вибираємо стару черешню з гладкою корою і відмірюємо тридцять кроків. Можна стріляти! Але боюся — я ж ще ніколи не стріляв. Федь також не з відважних. Поглядаємо один на одного, питаемо очима, котрий почне. Нарешті я відважився — підніс курок, націлився, потягнув за язичок...

Бах! Луна рознеслася по лісі і завмерла між ліщиною.

Сталося — я стрілив! Почуваю, що слабну, ввесь дрижу, під правим оком чую біль від дерев'яного прикладу, бо під час стрілу рушниця подалася назад.

Федь прискочив до черешні і кричить: — Добре! Є дірки! Набий рушницю ще раз, хай і я собі стрілю.

Стрілив і він. Поцілив. Але й він пощупався під правим оком. Після того я наладував рушницю, закинув її з удаваною байдужістю на плече, приняв таку самовпевнену поставу, яку я бачив на картині Робінзона з П'ятницею, і сказав сухо: — Ходім!

Федь аж присів з подиву, що я вже такий мисливий.

Ми розпочали полювання. Першого я взяв „на мушку” дятля. Але дятель не схотів сидіти передо мною непорушно, мов до фотографії, і я все наново примірявся-прицілявся. Поки відважився на стріл, дятель лишив довбати дерево і полетів геть. Потім з’явилася сойка, але й вона не могла дочекатись стрілу — полетіла. На ліщині ми побачили білку, але й вона не хотіла ждати, поки я добре прицілюся — зникла серед густого листя.

Федь не видержав: — Стріляй дичину, коли вона є! Не чекай, аж утече!

Але я вже втомився і зголоднів.

— Ет, — кажу. — Сьогодні не маю щастя. Прийду завтра. Може, тимчасом, більше дичини понаходить до лісу.

Я пішов додому трохи пригноблений: перше полювання не повелось. Але я твердо постановив прийти до лісу завтра і обов’язково щось уполювати.

На другий день я знов у лісі. Та поки Федь добув з торбини і склав рушничку, десь недалеко залунав постріл.

— Що то може бути? — питав Федь.

— Такі гуки нераз чую в лісі, — каже Федь. — То або лісничий стріляє на яструба або „равбшіц” на зайця.

У наших сторонах називали „равбшіцами” людей, що не мали дозволу на полювання, а все таки крадькома стріляли звірину. Коли такого мисливого-грабіжника спіймав лісничий, гаєвий або жандарм, його подавали в суд і карали. Та звичку потаємного мисливства годі було викорінити.

— Ходім, поглянемо, що воно таке! — сказав Федь і обережно пішов поміж кущами. Я подався за ним. Кілька ра-

зів Федь зупиняється, наставляв вуха і наслуховував, мов козел. Десять позаду нас замукала наша Красуня. Їй відповіла Манька. Ми вийшли на узлісся, де було менше високих дерев, зате багато кущів. Федь підпovз до одного куща і мовчки вказав рукою на поле.

Межею поміж нивами, трохи скулений, поспішно відходив якийсь дядько. Непевно оглядався і скоро зник у видолинку серед поля.

— Бачиш? То „він” — „равбшіц”! — заговорив Федь.
— Почув рев корів і сковався, щоб його не побачили пастухи.

— То, може, і я такий „равбшіц”? — питається Федя, і враз увесь мисливський запал у мені пригас.

— Е, — потішив мене Федь. — Ти ще нічого не застрілив. Та й не знати, чи застрілиш.

— Правду кажеш! — повеселів я. — Власне, мені і не дуже залежить на тім, щоб я що вполовував. Але стрілити собі то таки можу!..

Ми верталися до корів. По дорозі вийшли на галіяву, порослу буйною травою, ромашками та синіми лісовими дзвіночками. На верховітті старої липи сойка, мов лісовий поліцай, вже повідомляла мешканців лісу про наше наближення, а дві туркавки перелетіли над нашими головами, злопотівши крилами. Тут було так гарно, мирно і приємно, що я на хвилину навіть забув про свою рушницю.

Нараз з-під куща вискочило щось сіре. Це сталося так несподівано, що я стрепенувся. Федь також підстрибнув від несподіванки, але скоро спохватився і закричав:

— Заєць! Заєць! Стріляй зайця!

Так, то був зайчик. Я не знов, що робити. Я пригадав собі, що маю рушницю, але... як стріляти до зайця, коли він не схоче зупинитись?

Зайчик якось дивно, мов п'янний, підскакував у траві. Тоді Федь прискочив до мене, вихопив рушницю і не прицілюючись потягнув за язичок. Я заплющив очі, чекаючи гуку, але курок клапнув і стріл не розлігся.

— Не набита! — крикнув Федь воднораз і сердито і засоромлено.

А ѿ справді! І як ми забули, що рушниця ще не набита... Я хотів сміятися, мав охоту кинутись на траву, качатися і репогататися досхочу з наших мисливських уміlostей. Але зайчик все ще був недалеко і поводився так, мов би Федъ таки поцілив його з ненабитої рушниці. Він зробив кілька незграбних стрибків і впав у траву. Ми прибігли до нього. Він був ранений, мав прострілений хребет. Боровся зі смертю. Його лапки й вушка дрижали в корчах. По сірім кожушку стікав струмочек крові. Зайчик дивився на нас великими переляканими очима, і в них відбився смертельний біль і жах.

Не пам'ятаю, чи пізніше за моого життя хтонебудь інший дивився на мене з більшим жалем і докором. Його очі наче питали нас: „Защо мені заподівають смерть? Кому я зробив що злого?”

Я стояв глибоко вражений тією трагедією, що відбувалася передо мною. Кров, біль і смерть — це була для мене приголомшлива несподіванка. Серце боляче стиснулося, очі запліли слізами, і приkre, мов полин, почуття залило мені душу.

То було велике переживання. Я почав розуміти, що життя, хоч гарне і радісне, ховає часом у собі глибокий, безмежний смуток.

— Хто його вбив? — запитав я Федя, нічого не розуміючи.

Федъ кинув рукою в сторону поля, куди тікав недавно потаємний мисливець і вимовив одне слово: — „Він”!

Я не міг довше дивитися на вмираючого зайчика. Відійшов набік і заплакав. Федъ дивився на мене здивовано, відчинив уста, мов би хотів щось сказати, але потім мовчки махнув рукою і пішов до корів.

Ця пригода лишила в моїй душі глибокий слід: я постановив, що від моєї рушниці не згине ні одна невинна тварина так, як гинув той бідолашний зайчик. Я захищатиму всі ці невинні істоти перед їх безсердечними ворогами, я буду стояти проти тих, що проливають кров і відбирають другим життя.

Таку обітницю я склав тоді перед матір'ю-природою, перед красою життя і перед Тим, що створив природу, і життя, і мене, і зайчика, і ввесь світ...

МІЖ ВОВКАМИ

То було давно. Я мав, може, вісім років, а сільський дяк Петро —стільки, що я й не брався рахувати. У церкві він майже не співав але справно командував помічниками. А втім, ніхто так добре не розумівся на церковних книгах, як він; ніхто не знов краще від нього отих тропарів, кондаків, прокіменів і іншої дяківської мудrosti.

Але я поважав і любив дідуся Петра за іншу мудрість, яка, на мою думку, була ще більша, як дяківська: він умів розповідати прегарні казки й пригоди, а вони були мені любіші від найкращих подарунків. Кожної неділі по вечірні я нетерпляче чекав на Петра. Я знов що він останній виходить з церкви, замикає головні двері, а потім приносить до нас ключа. Тоді я просив його сідати і сам сідав біля нього.

— Дідусю, розповідʒте мені щось!

— А з бувальщини, чи з небувальщини? — питає мене, бувало, дідусь з повагою.

— Та вже як там хочете, аби цікаве — таке, щоб „дух запирало”!..

Я думав, що „бувальщина” і „небувальщина” — то якісь далекі країни. Може вони аж там, де сонце сходить і заходить... А, може, ще далі, десь аж за Львовом або Тернополем. Дивне диво, що він так далеко бував! Я тулився до просяк-лого пахом табаки сіряка, аж у носі крутило, і наставляв вуха, такі голодні на все цікаве й незвичайне.

І дідусь Петро розказував. Сам не розумію, що тоді зі мною робилося. Мое бездушне тіло сиділо на лаві біля діда, все змінене в слух. Зате душа, мабуть, виходила з мене, і починалася чудесна мандрівка по країні див і чуд, по всіх отих „бувальщинах” і „небувальщинах”.

Раз розійшлася по селі вістка, що недалеко на полі бачили вовка. Люди затривожились.

За два дні була неділя, і дяк Петро прийшов по вечірні, як звичайно, до нас.

— Знаєш що, хлопчику? — каже дотепно. — Тепер у селі в усіх людей вовк сидить на язиці.

Мені було дивно, як то вовк може сидіти на языку, але раз дідусь Петро так говорив, то це мусить бути правда!

— То розкажіть мені щось про вовків! — прошу його.

Дідусь понюхав табаки, пчихнув і згідливо кивнув головою:

— То буде з бувальщини, — каже. — Бо, знаєш, синку, тепер то все не так, як бувало колись. Який тепер світ? Торби січки не вартий! От, позавчора перебігав собі бідний вовчесько з одного лісу до другого, хтось там бачив його, і вже страху повне село. Мій сусід Корнило приніс до хати ґралі і сокиру. Баба Мотруна підпирає на ніч двері коцюбою, ще й підкочує бочку з капустою для більшої певності. Вікна позатикала подушками, навіть удень їх не виймає, навпомацьки ходить по хаті. Дітей загнала в запічок, позакладала „нецками” й діжею, а найстаршому синкові, Степанкові, що вже ходить до школи, подала макогін, щоб мав чим боронитись, як вовки прийдуть...

Я подивляв Степанка за його геройство і вже навіть почав собі уявляти, як то він товче макогоном по вовчих головах.

Тим часом дідусь говорив далі:

— За давніх часів було інакше: вовків було таки немало і взимі вони бігали тічками по полях. Хто був страшко, міг боятися, скільки душа забажає. Але з боягузом далеко не заїдеш. Тут чого іншого треба. Послухай, що мені раз трапилося, як я ще був молодий парубок. Раз у Різдвянку післивали мене небіжка мамуня до Плугова до млина. — „Довідайся,— кажуть,— коли можна привезти пшеницю молоти. Та й поступи до дядька Андруха, занеси їм меду на кутю”. До Плугова, щоправда, недалеко, але снігу насипало тоді багато, і дорога зробилася копна.

— Нащо мені копатися в снігах! — думаю собі. — Попрошу в сусіда коника з залубеньками та й переїду. А сусід радий буде, що коник провітриться.

Як загадав, так і зробив. Дістав коня й залубень. Вибрався з дому пополудні, за яку годинку вже був у Плугові. Зайшов до млина, побалакав з мельником, а потім поступив

до дядька. Дядько зрадів трохи медом, а ще більше мною, посадив за стіл, поставив це та й те, розговорились, і я не зчуся, як почало смеркатись. Нема ради, треба їхати!

Виїхав я за село — стемніло. На щастя, вітер розігнав хмару, і з-за горба зійшов місяць. Минув я ліс, іду далі полями. Ще трохи та й буду дома. Але, подивився я гайта*, а там на полі щось сіріє, ніби якась плахта! Агій, що то може бути? Я спинив коня, придивляюся, а та плахта рухається... Боже! Та ж то тічка вовків! Біжить просто в мою сторону!..

— Що робити? Як рятуватись? Дорога копна, кінь у глибокім снігу так скоро не потягне залубень. Гадаю собі: відріжу посторонки, залубні лишу, сам сяду на коня і в ноги! Щастя, що мав гострого ножика! Відрізу посторонки, руки трясуться, а мій коник уже форкає, вже стає дики з переляку... Далі як почув волю, як не сіпнеться, як не рушить просто себе, тільки снігом з-під копит мене обсипало. Я ще не підвівся, а його вже й не видати!..

— Оглянувся я довкола — де ж тепер порятунку шукати? Нема нічого, тільки одні залубні. І прийшла мені до голови щаслива думка: я перевернув залубні і сковався під них. Сусідові залубні були не дуже мудрі — от, дерев'яна скриня на санках. Тепер мені та скриня придалася, накрила мене і захоронила мене від нещастя. Чую: прибігають вовки. Обнюхали скриню, оббігли її довкола, поставали і знов нюхають. Сиджу скулений і чую, як вовки сопуть і дихають мені над самою головою. Один більш нетерплячий вовчище дряпнув пазуристою лапою по дошці, а другий попробував зубами, чи міцно дошки позбивані. Потім вовки відійшли набік. Що вони там робили, не знаю. Може раду радили — бо ж і всяка німина мусить якось по-своєму розмовляти. Мабуть, стратили надію на добру вечерю з мене, бо з жалю і спересердя так завили, що в мене аж волосся з'їжджилось на голові. Кажу тобі, синку, послухати такого співу — то було щось варте! Але, чую, виття віддаються, затихає — знак, що вовки побігли далі. Слава Тобі, Господи, що врятував мене від такої страшної смерті!

Пігналися вовки в ліси, а я ледви виліз з-під залубеньок. Дивлюся, а дорогою з села йде до мене ніби яке військо. Над

*) на праву сторону.

людськими головами блищає заліznі вила і граплі, вимахуються бияки від ціпів. Пів села біжить мені на рятунок. Люди побачили коня з обрізаними посторонками і зараз догадалися, яка коло мене біда.

Мої мама прибігли з залізною сапою, коваль — з молотом, тесля — з долотом, а жінота — з коромислами, що ними носять з криниці коновки з водою. Велика була радість, що піддячий живий і здоровий (я тоді ще тільки підучувався на дяка). Посадили мене на санки та й потягнули до села, бо я зі страху трохи охляв і обмерз, мов мокрий околіт на морозі.

Прийшов старий реєнт^{*}), поклепав мене рукою по плечах („Добре, сину! Буде з тебе зарадливий дяк!”), а отець духовний похвалили за відвагу і прислали мені склянку вина. Я випив, подякував, і ліг спати, а на другий день, мов нічого не було, виспівував на крилосі „Господи помилуй”.

^{*}) реєнт — то почесний дяківський титул.

ГОРОБЧИКИ

Була пізня осінь. Дув непривітний вітер, сірі полотнища хмар застелили небо, віщували снігопад.

Але в старому золочівському парку під замком, серед високих безлистих дерев все таки було гарно. Бо й чи є така пора року, хай би сіра, холодна й непривітна осінь, яка не здавалась би гарна двом малим хлопцям, що суботнього пополудня поспішають зі школи додому і вже наперед смакують радощі недалекого недільного дозвілля?

Скажу вам, хто були ці хлопці: я і мій товариш Володко. Ми разом мешкали, разом училися, разом бавилися.

На вулиці, що одною стороною прилягала до парку, ми побачили хлопця. Він держав у руках горобця з прив'язаною до ніжки ниткою. До другого кінця нитки прив'язав червоний папрець. Підкинув горобця вгору. Горобець хотів летіти, але тягти за собою нитку з папером було понад його сили. Він втомлено тріпотів крильцями і часом перелякано цвірінькав, мов би благав порятунку.

— Дивись, як він мучить бідного пташка! — крикнув Володко.

— Мусимо визволити його! — сказав я, сердитий на малого мучителя.

В ту хвилину в найближчому домику відчинилося вікно, і в ньому з'явилася худа постать старого шевця-полатайка. Вимахуючи ремінним „потягачем”, він закричав до хлопця:

— А пустіш ти його зараз, чи ні, голодриго один?! Дивися, він невинну пташину буде мучити!.. Пусти, як не хочеш, щоб я вийшов до тебе з потягачем!..

Хлопець зніяковів, лишив горобчика і пішов собі геть. Горобчик зачепився ниткою за кущик глогу, замотався в галузках, затріпався і повис безпомічно вниз головою.

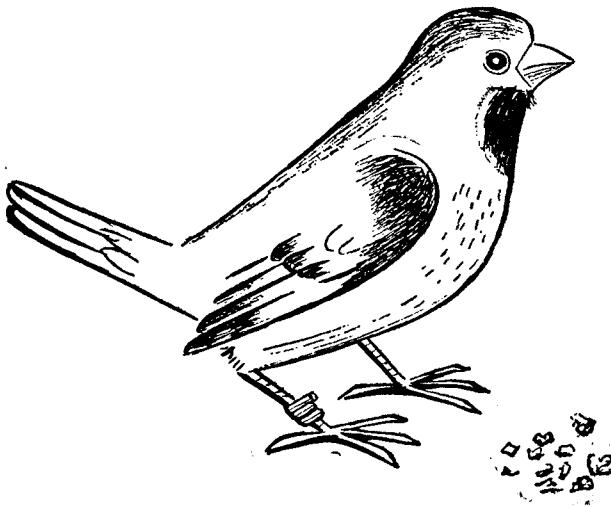
Ми відплутали пташка і взяли його додому. Горобчик ледви дихав з утоми й переляку, а його маленьке серденько билося дуже-дуже швидко.

Горобчик став третім мешканцем нашої кімнати. Під ліжком, де він початково замешкав, ми поставили воду і кришинки хліба. Щоб його не полохати, ми кілька днів навіть не заглядали до нього. Чепурненький горобчик скоро освоївся і за тиждень уже сміливо проходжувався по кімнаті. Тому, що деколи задоволено і голосно поцвірінькував, Володко називав його Цвіркайлом. Літати Цвіркайл ще не міг, бо ми зв'язали йому ниткою кінці пер одного крила. Це йому зовсім не боліло і рівночасно не дозволяло мчатись наосліп до вікна і вдарятись головою об шибку. За кілька дальших днів наш гість умудрився скинути дзьобиком нитку з крила і почав підлітати. Мандрував по столі, кріслах, ліжках, дрімав на карнизі шафи — взагалі, всюди було його повно. Коли ми кидали йому кришинки, він підходив близько до нас смачно їх дзьобав, але з рук нічого не брав, бо горобці не мають такої звички. На волю ми його не пускали, бо нам здавалося, що горобчик на морозі дуже змерзне.

Так у теплій вигоді він у нас перезимував.

Взялося на весну. Закапало із стріх, набухла водами суперна Золочівка, збуджено зашуміли дерева замкового парку. Тільки на недалеких Вороняках ще біліли в ярах і вибалках латки снігу, що вперто не піддавався весні.

З того часу Цвіркайл почав цікавитися тим, що діялося надворі. Частіше просиджував на лутці вікна і заглядав крізь шибку на городчик, де з землі зеленими цвяшками настою вбурчилася молода трава. Він наче просився на волю. Ми розуміли: настала пора випустити його. Ми це зробили одного з найближчих днів,—

але перед тим для познаки заклали йому на ніжку перстеник з тонкого м'якого дроту.

Варто було спостерігати горобцеву радість, бачити його веселі підсоки і чути захоплене цвірінськання, коли він опинився на волі. Але на тому наше знайомство не закінчилося. За вікном прибили ми дощечку, насипали кришинок, і, на нашу радість, Цвіркайло щодня прилітав до нас обідати. Та це довго не тривало. Весна наводила порядок, бруньки розвилися в перші листочки, а коли черешні та вишні забіліли першим молочним цвітом, гороб'ячі відвідини ставали щораз рідші. Вкінці наш Цвіркайло взагалі перестав показуватись під вікном.

Але, він був недалеко. Тепер мав важливу роботу: збирав суху травку, носив у дзьобику пірця, а раз навіть морошився з куснем шнурка, якого силкувався затягти за ринву сусідово-го дому. Як пізніше виявилось, наш горобчик збудував собі власну хатку і зажив родинним життям. Ця хата то було, власне, м'яке гніздечко. У гнізді з'явилися молоді гороб'ята, які від ранку до вчора так безнастанно кричали, що нам навіть у сні, в школі і в церкві причувався їх крик. Горобець і його дружина часто сідали поруч на даху біля гнізда і виглядали зовсім задоволено. Певно раділи, що діти ростуть, а їх безнастанний вереск уважали за доказ доброго здоров'я.

Але батьківське щастя не тривало довго.

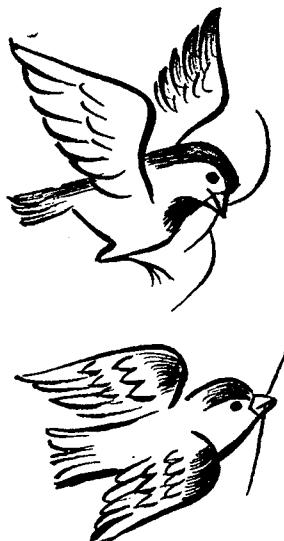
Одної ночі була велика злива. Вранці випогодилося. Перед науковою ми поступили в городець полюбуватись паходами вмітих квітів і здивувались, що гороб'ята не кричать. Наші вуха так були привикли до їх крику, що несподівана зловісна тишина за ринвою відразу звернула на себе нашу увагу.

Справа зараз сама вияснилась. За огорожею на подвір'ї просто ринви, якою стікала з даху вода, лежала купка якось сіна.

— Це гніздо! — вигукнули ми з Володком майже одночасно, перелізли частокіл і зігнулись над жменькою мокрого сіна. Ми догадалися: то дощівка змила з ринви гніздо на землю. Розгорнувши купку сіна й пір'я, ми найшли в ньому шестero ще не зовсім оперених гороб'ят. Вони виглядали нещасно: набралися страху, змокли, змерзли і були ледве живі.

Ми занесли пташенят до кімнати, вистелели в дротяній клітці гніздо, поклали їх туди і почепили на стіні просто відчиненого вікна.

Доки ми були в школі, гороб'ята обсохли й обігрілись, а далі почали голосно цвірінчати. Може, кликали своїх тата й маму, може виплакували скаргу на свою сирітську долю. Мабуть, захотіли їх їсти, але від нас нічого не приймали.

у дзьобику і, встремивши голову поміж дроти клітки, стала годувати своїх діток.

На другий день крилата мама знов з'явилась перед вікном. Конопадилася, заглядала в шибку і нетерпляче поцвіріньякували. Цвіркайло був теж недалеко — сидів на гілці бузку і придивлявся.

Ми винесли клітку з гороб'ятами на подвір'я і повісили з-надвору коло вікна. Цілий тиждень заходилися батьки коло своїх дітей, годували їх і любенько цвіріньякали їм з-поза дротів. Ночували тут же недалеко, в кущику бузку, що ріс коло дому.

За тиждень ми побачили, що гороб'ята вже добре поросли в пір'я і мають розвинені крила.

— Вони, здається, можуть уже літати! — догадувався Володко.

Ми відчинили клітку, та гороб'ята цілий день не могли зрозуміти, що дорога до волі відкрита. Щойно на другий день раненько одне гороб'я за другим з криком вилітало з клітки, і всі сідали на недалекім дереві. Небаром коло молодих з'явились їх батьки. Може, прийшли привітати їх з першим удалим летом... Роздалося ніжне цвірінькання. В ньому вчувалася радість. Чи знали горобчики, що разом з ними радіємо й ми, два чужі їм хлопчиська?

Коли настали вакації, ми з Володком поїхали додому на заслужений відпочинок.

Восени вернулися до міста. Хутко минула тепла осінь, подув холодний вітер і приніс на своїх дужих крилах снігову метелицю. А коли цариця Зима завела на землі своє срібне царство, настали для пташат важкі часи.

Одного дня ми насыпали на дощечку за вікном жменьку кришин.

— Цір-цир! — відізвалось радісно десь за причілком ганку. То було, мабуть, якесь гороб'яче повідомлення, бо за хвилину на дощечці вже сиділо восьмеро горобчиків. Ми крикнули радісно. Між ними був наш Цвіркайло.

Згодом прилетіло ще більше горобців, і за вікном відбувся чудовий банкет. Від того часу день-у-день підхарчовувались наші горобчики (ми називали їх жартома „індиками“) на дощечці. Бувало й так, що вони вже чекали на нас і вітали нас радісним цвіріньканням, коли Володко або я виходив з ганку з торбинкою кришинок у руках. Коли горобців не було близько, ми навчили їх прилітати на наш свист.

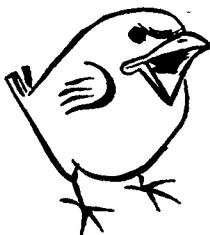
Горобці швидко навчились нас пізнавати. Бувало й так, що по дорозі до школи ми для розваги посвистували, а за нами летіли горобці і проводили нас мало не до самих дверей гімназії.

Раз під час перерви Володко зробив несподіванку своїм товадишам. Став посеред шкільного подвір'я, поклав на снігу шматок свого другого снідання і голосно „по-своєму“ свиснув. Раз і другий... Вмить прилетіла ціла зграя горобців і біля його ніг роздъюбала хліб і сир. Серед них був і Цвіркайло. Власне, він їх привів. Легко було його пізнати і без перстеніка на нозі: був найбільший ростом і ковтав найбільші шматочки хліба.

Не було більших приятелів, як ми й наші горобчики, діти і друзі нашого Цвіркайла. Мабуть тому відвували вони в нашу честь свої сойми і збори на нашему подвір'ї, під час яких доходило нераз до голосних перепалок і лицарських турнірів. Але, коли тільки відчинялося вікно і на дощечку сипалися смачні кришиинки, супротивники в найліпшій згоді поспішли до свого „ресторану” і їли, аж за вухами тріщало.

А як минули морози і з Вороняків повіяло теплим вітром, горобчики були перші, що сказали нам веселу новину: буде весна. Вони злетілися на кущики агресту в городчику нашої господині і вчинили такий великий гармидер, що, мабуть, було чути аж на третю вулицю.

Так дякували нам горобчики за приязнь і допомогу.

ГАВИ ВИБРАЛИ ВОЛЮ

Гавенят було п'ятеро. Сиділи в гнізді, в комині — там було тепло й затишно.

Але прийшов коминяр витрущувати сажу і впустив у комин залізну кулю із щіткою. Куля зачепила за гніздо. Гніздо разом з гавенятами впало вниз... Тільки двоє гавеняток зсталось живими, та й то одне мало зламану ніжку.

Першу поміч нещасним пташенятам дав малий Бодьо. З допомогою мамі він наложив перев'язку на зламану ніжку і поклав обое гавенят у решето, вистелене сіном. Гавенята замешкали тепер у ганку на поліці. Під опікою Бодя жилось ім непогано. Щодня приходив до них усміхнений хлопчина, і зараз у решеті з'являвся хліб, намочений у молоці або смачний сир. Їжа була дуже смачна. Пташата росли, замість пуху в них з'явилося пір'я, крила покрилися довгими міцними перами. Гавенята почали літати.

Перші гулянки молоді гави відбували на подвір'ї і в саду. То була велика приємність. Але, як тільки в шлунках відзвивався голод, гави мерщій верталися до свого ганку, бо тільки тут Бодьо давав ім їсти. Гави скоро візнали, хто такий Бодьо. Бодьо був те саме, що хліб, сир і інші присмаки. Коли він з'являвся на порозі або коли його заклик „кав-ци!” розлягався по подвір'ю, гави навипередки на крилах мчалися до свого малого хазяїна.

— Ке-ке! — відзвивалися вони вдоволено і з довір'ям сідали в Бодя на плече або на руку. Вони заглядали йому проворно в жмені, чи немає там чого доброго, і рідко траплялось, щоб вони нічого не знайшли.

Гави росли. Вони літали вже по всьому селу, але на нічліг усе верталися до свого ганку. Але одного разу, як наші гави залетіли аж на кінець села, відкись надлетіла громадка інших птахів. Вони мали темне пір'я, тільки хребти відрізнялись сивавою краскою.

— Знаєш, — відзвивався гава-братчик до гави-сестрички, — вони зовсім подібні до нас. Може то які наші кревні?

— То підлетім вище, пригляньмося до них! — порадила гава-сестричка, і обидвое знялись у повітря.

— Ке-ке-ке! — закликали до них дружньо зустрічні птахи. А це по-гав'ячому означало: „Летіть з нами!”

Тепер наші гавенята напевно взнали, що стрінули своїх кревних, таких самих гав, як вони. Без надуми приєднались до громади і полетіли в далечінь.

Під ними лежала чудова країна: зеленіли ниви, голубіли стави і річки, на роздоріжжях стояли хрести, обвішані рушниками, а на горбах вітряки працьовито махали великими крилами. Дерева поважно шуміли і злегка вклонялись сонцю, що сяло серед усміхненого неба. На пастирниках рябіли білі й красі корівки, а пастушки, побравшись за руки, весело пританцювали. Час-до-часу пропливали хмари, заступали сонце, а тоді ще жвавіше вимахували крилами вітряки, ще нижче вклонялись дерева і голосніше шуміли.

Нашим гавенятам було дуже приємно летіти в громаді. Вітер їх підтримував і заносив все далі й далі від села. Небаром вони опинилися над високими білими будинками, що мали бляшані криші. Їх було багато, дуже багато — то було місто. З-поміж будинків стриміли вгору круглі бані церков, стрункі вежі та високі фабричні димарі, і кожний димар був подібний до люльки Бодевого батька, з якої завжди курився дим. В повітрі стояв гул, свист, гуркіт і щось неприємно пахло.

Громада гав закекала на прощання і розлетілася по своїх домівках у димарях та вежах. Тільки наші гавенята не мали де дітись... Вони були тут чужі. Вони раді були вернутись до свого затишного ганку, але не знали, де він. Шукаючи дороги додому, кожне полетіло в іншу сторону.

Гава-братчик побачив незабаром такий самий ганок, як у Бодевім домі.

— Коли є ганок, то там є й сир! — подумав зраділий птах і влетів у ганок крізь відчинені двері.

В тому домику жив швець. Він мав синка. Малий Юрко полюбив гаву, годував її і залюбки грався з нею: промовляв до неї, а вона по-гав'ячому щось йому відповідала. Ночувала гава теж у ганку. Зате вдень, вдосталь налітавши по сусідських мурах і коминах, заходила до шевцової кімнати. Швець

також любив жартувати з гавою і щиро сміявся, як вона сідала в нього на рам'я і сіпала дзъобом за вухо або за вуси, а часом витягала в нього з кишени люльку. Отак гава пробула в шевця всю зиму.

Одного весняного ранку гава, граючись з шевцем, вихопила в нього коробку з сірниками. Швець піднявся з свого стільця, щоб відняти коробку. Гава не схотіла віддати, поскакала по столі, потім підлетіла і опустилася на стільницю, де шевчиха тільки що насипала купку муки на вареники. Гава хотіла сісти на ту купку і запалась у муку. Від несподіванки затріпала крилами, і мука закурилась, мов снігова метелиця над столом. Навіть чорна чуприна шевця припудрилась на біло, і він в одну хвилину посивів, мов старий дід. Розсердилась шевчиха і замахнулась на птаху платком, що ним витирала помиті миски. Гава завжди боялася платка. Вона кинулась у вікно і вискочила надвір, підлетіла на комин, ображено надулася і стала міркувати, що їй далі робити.

**

Що ж тим часом сталося з гавою-сестричкою?

Розлучившись із братом, вона до самого вечора блукала по місту. Голод дошкуляв їй не на жарти, а шукати собі їжі гава не вміла. Їй усе здавалось, що ось-ось надійде Бодьо і принесе їсти. Але Бодьо не показувався.

Сумно сиділа гава-сестричка на низькім мурі біля вулиці. Вулицею йшов школляр. Він був завбільшки, як Бодьо. Та найважніше було те, що він держав у руці булочку і смачно її заїдав. Побачивши їжу, гава почула ще дошкульніший голод. Не надумуючись, вона злетіла з муру і сіла школяреві на рам'я.

Школляр зразу стрепенувся від несподіванки, але відвага гави йому сподобалась. Він давав їй по шматочку булочки, а гава ковтала з великим смаком. Школляр пішов далі вулицею з гавою на рамені, а прохожі дивились на них і сміялись. Якийсь добродій наблизився до гави і хотів її погладити. Гава побачила, що він не має нічого в руках, ні булочки ні сиру. Вона настовбурилась, дзъобнула його в руку і невдоволено закекала.

І сталося так, що гава-сестричка стала комірницею школяра. Жила вона в сінях під сходами на горищу. В сусідній

кімнаті жило кількою школярів, а той, що приніс ґаву додому, був сином господині дому.

Жилося ґаві добре: вдень трохи забавлялася з школярами, а як вони були в школі, вилітала на високу дзвіницю і там проходжувалась по гзимсах і кам'яних підвіконниках. Разом із школярами провела ґава зиму.

Одного весняного ранку ґава, налітавши досхочу кругом дзвіниці, побачила відчинене вікно в школярській кімнаті. Ґава влетіла до кімнати і сіла на столі. Хлопці були в школі, і кімната була порожня. Ґава зраділа. Прекрасно! Можна спокійно погратись! Вона вскочила в паперову коробку і почала витягати з неї пера, олівці, лінійки та інше писальне приладдя. Потім ухопила дзьобом пляшечку з чорнилом, корок покотився геть, а чорнило розлилося по столі.

Такої чорної води ґава ще не бачила. Гм... цікаво! Ґава вступила ногами в калабаню чорнила і вийшла з неї мов у нових блискучих черевичках. Нараз відчинилися двері і ввійшла господиня. Побачила розлите чорнило й ахнула. Вона розсердилась і замахнулась на ґаву мітлою. Ґава злякалась і перелетіла з стола на ліжко. На білій чистій подушці з'явились чорні ґавині сліди. Господиня ще більше розсердилась і ще грізніше замахала мітлою. Бачачи, що не переливки, ґава втекла вікном у садок і сіла на вишні. Господиня вихилилась із вікна й не переставала невдоволено бурмотіти.

Зажурилась ґава-сестричка, знялась і полетіла понад містом. На комині вона побачила іншу ґаву і крикнула їй на привітання „ке”.

— Ке! — відповіла ґава з комина.

Яка несподівана радість! То був знайомий голос. Ґава-сестричка впізнала свого братчика й опустилась на комин. Одне одному розповіли свої пригоди.

— Що ж будемо робити? — запитала сестричка. — Я боюся вертатись до своєї господині. А твоя господиня також розсердилась на тебе...

— Знаєш що? — сказав братчик. — Я чував, що за містом є великі пусті руїни. Люди там не живуть. Зате таких птиць, як ми, дуже багато. Там, мабуть, гарно. Летім туди!

— Летім! — радо погодилася сестричка.

І молоді ґави полетіли за місто.

Минуло кілька місяців. Бодьо переїхав з села до міста і тут ходив до школи. Однієї неділі на початку осені він пішов з товаришами-пластунами на прогулянку. Весело співаючи, замандрувала пластова громада аж під руїни старовинного замку. Руїни поросли подекуди травою, а навіть молодими деревцями. В опустілих вежах, бййницях і інших закамарках гніздилося багато гав. Бодьо пригадав собі своїх гавенят, що їх так любив.

— Десять вони тепер? — подумав хлопчина і, ніби жартома, закликав голосно й дзвінко: „Кав-ци!”

Тоді з високих мурів донеслося веселе „ке-ке!” Із бййниці вилетіли дві гаві, зробили в повітрі кілька кругів і... сіли в Бодя на раменах. Вони приязно кекали, ніби вітались із своїм давнім хазяїном і, перехиляючи голівки, дивились йому на руки. Серед пластунів настала велика радість. Вони дивились на Бодя мов на якого чарівника, що заворожує птахів. Бодьо радів найбільше. Він розповів товаришам, що ці птиці — його знайомі. Він їх пізнав. Ось, одна гава має трішки криво зрослу ніжку, що була зламана.

— Візьмім їх з собою! — кликали хлопці.

Таке саме бажання було і в Бодя. Але птиці поводились обережно. Вони, щоправда, помогли Бодеві з'їсти його обід, але наче б розуміли, що їх хотять забрати. Не дозволяли до себе доторкнутись, а потім знялися у повітря і зникли серед мурів замку.

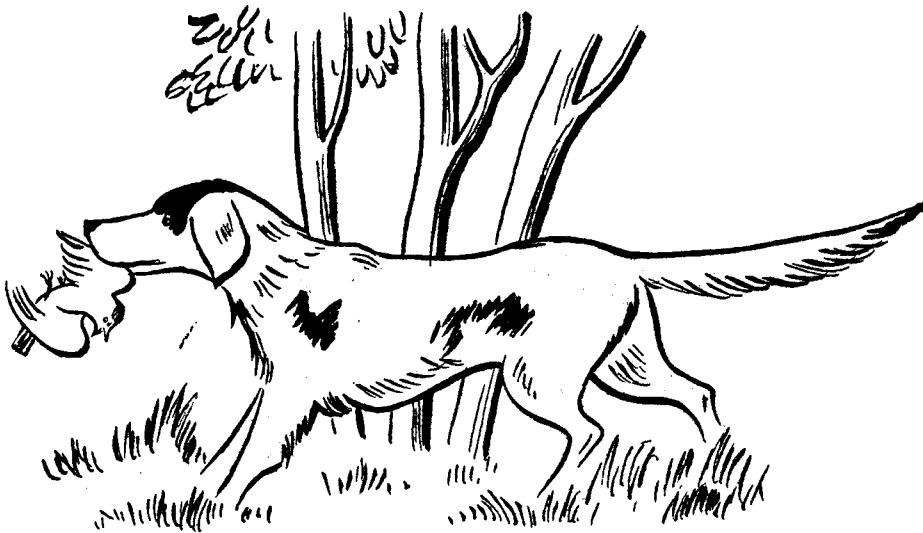
В очах Бодя неасамохіть блиснули дві слізози жалю.

— Нерозумні птахи! — сказав один новак. — У нас всю зиму мали б що їсти і де ночувати.

— Це правда! — додав пластовий братчик. — Але вони воліють холодну й голодну невигоду на волі, ніж сите життя в темних зачинених стінах.

Цю історію чув я від Бодя та Юрка, що пізніше були моїми шкільними товаришами, а решту подій доповнив у своїй уяві.

СОЙКА-ШТУКАРКА

Хоч уночі була буря з дощем, до світанку випогодилось, і я не втерпів: вибрався до лісу подивитись, що там робиться.

Надворі ледве починало сіріти. Ліс ще спав, коли я ступив між перші дерева. Навіть лісові будильники, коси, ще не відзвалися. Під шатром дерев було зовсім темно. Вологость і прохолода стояли в повітрі. Час-до-часу з галузей спадали велики краплинини холодної води. Кап... кап... Ось я вже в глибині лісу. Сиджу на широкім пеньку, пес поклався коло моїх ніг.

Перше, що ми почули, були голоси тетерваків, що розсілися на верхів'ях дерев: чевш-чуш... Чевш-чуш... Це така була між ними розмова. Слухаючи тетерваків, я й не зчувся, як на сході розгорілася вранішня заграва, а з неї, мов з пелени, викотилось сонце, мов велика огненна куля. Ліс не наче чекав, щоб його доторкнулось сонячне проміння, він прокинувся зі сну, ожив, заговорив тисячами голосів. Відізвались коси та інші лісові співаки... Десь далеко, в гущав-

нику, бекнув козел. Гарно, дуже гарно рано-вранці в українському лісі!

Пора вертатись додому. Я пустився ледве видною стежиною серед зарослів. Нараз мій пес занепокоївся... Він занюхав десь недалеко щось живе.

— Шукай, шукай! — заохочував я його пошепки. Пес стрибнув у високу траву і за хвилину приніс мені в зубах живу молоду сойку. Досвідчений собака держав її так обережно, що птаха була зовсім неушкоджена.

Ви бачили коли зблизька сойку? Вона має рожеваво-сіру суконку, а кінці крил і хвіст у неї бурі. Її прикраса — то пірця з синіми й білими пружками. Належить вона до родини круків, а її кревні — то ворона, гайворон, ґава і сорока. Тільки, як бачите, сойка подбала краще одягнутись.

Я оглянув сойченя: воно було мокре, перелякане і збідоване. Не важко було відтворити в уяві його коротку історію: вночі буря скинула його з гнізда в траву. Пташеня змерзло, зголодніло й обмокло, тому тепер не могло підлетіти.

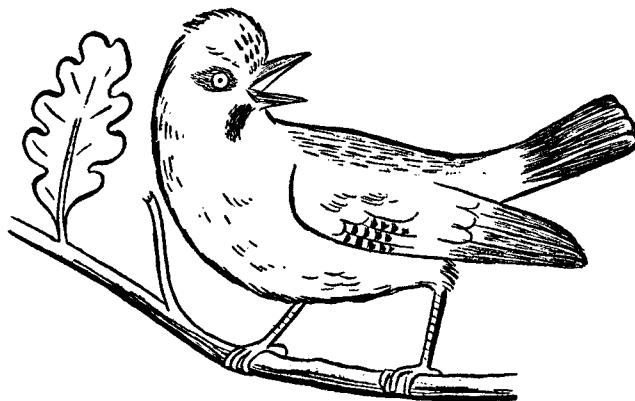
Я взяв птаху до свого дому. Мешканням сойки стала велика клітка, де дотепер жила білка. Спершу сойка сиділа ошелешена, зніяковіла і наче хвора. Я дав їй кілька кусків хліба, намоченого в молоці. Сойченя взялось лакомо до їжі і зараз повеселішало. З того часу сойка стала новим пожильцем нашого дому. Вона мала завжди добрий апетит і, навіть, була вередлива. Іжу, що їй смакувала, брала просто з рук, але коли щось не було їй до вподоби, кусала в пальці. До тижня вона освоїлася, звикла до людей і до оточення.

По двох чи трьох тижнях я почав лишати клітку відченою. Сойка вилітала в садок на прогулянку, але все верталася до клітки, бо тільки там я навмисно залишав їжу. Так само кожного вечора по заході сонця сойка прилітала ночувати до своєї оселі. З'являлась також на поклик: треба було вийти надвір і закликати „соя! соя!” — сойка вмить прилітала і сідала на руці. Одначе, як кожна птиця, не любила, щоб до неї доторкатись. Тоді сердилась, кусала і втікала. Треба було довго перед нею вибачатись і просити, щоб вернулась до рук.

Минуло веселе літо. Взимі я примістив сойчину клітку в кухні. Тут сойка не мала стільки волі, що в садку, але за

кілька днів вона погодилася з своєю долею. Зате їй було тепло. На весні я виніс клітку в садок, повісив на дереві, і для сойки знову настало безжурне вільне життя. Домашнє харчування вона доповнювала влітку смачними комахами та червями, а восени ласувала жолуддю, буквами (насіння бук) і лісовими горішками, які вправно розбивала грубим і сильним дзьобом. Так прожила вона три роки.

Але не думайте собі, що сойка була звичайним дармоїдом, що вміє тільки їсти, спати, гуляти і більше нічого не робить. Сойка ставала щораз старша, мудріша і готовувала всьому нашему домові несподіванку, якої і в цирку не побачите.

але там усе було гаразд: кури дрімали на бантах, вівці спокійно ремигали, Карий досягав стебелини сіна з-за драбини... Тимчасом у садку закричало стадо ворон, зацвірінькали горобці, а потім засміялась на все горло наша Гандзя здоровим, веселим сміхом. Це вже було навдивовижу, бо Гандзя була між нами і запитала зовсім поважно:

— Хто ж то там вдає так добре мій голос?

??

Ми пішли в садок. Голоси доносилися з клітки, де очуvala сойка. Так, то це вона показала нам своє нове мистецтво. То сойка так майстерно наслідувала всі ті людські і тваринні голоси, що їх послухалася в нашім домі і на подвір'ї. Щобільше, вона вміла навіть наслідувати теркотання краївкою машини, на якій у нас нераз шили сорочки або постільну близну.

Несподіванка була така: одного весняного вечора в нашім садку закудкудали кури, заблевали вівці, а накінці заржав наш коник... Думалось, що хтось повідчиняв курник та стайні та й всю нашу худібку й дріб позаганяв у сад. Ми кинулись на обійстя,

Такі штуки повторювались пізніше ще не раз. Направду, було багато щирого сміху, коли здавалось, що на старій смеречі рже наш коник або на верху високого явора якийсь кравець стебнує на машині.

Бувало, приїдуть гості, заведуться довгі балачки. Пере-балакають усе, що на умі й на серці: успіхи й невдачі, радощі й смутки. А що невдач і смутків завжди буває більше, то не диво, що часом розмова ввірветься, і розмовники задумаються... І тоді раптом у тишину врізується безжурний розкотистий сміх: ха-ха-ха! Зовсім, як Гандзя!.. Гості, мов на команду, вибухають таким самим веселим дружнім сміхом. Всі схоплюються і шукають десь між меблями сойки, що так до-тепно вміла розігнати настрій задуми і розвеселила товариство. До сойки тягнеться десяток рук, щоб її погладити, але птаха сердиться, відкусується, а далі втікає. Не менші веселощі бували й тоді, як сойка, прислухавшись до мови якогонебудь гостя, зараз же його наслідувала, вміло передаючи тон його голосу і спосіб вимови.

Минуло кілька років. Життя сойки було все те саме: мала волю, літала по недалеких садах, жила собі в клітці і наслідувала різні голоси. Аж одного літнього дня трапилась велика буря, і після того наша сойка десь пропала. В нашім домі повіяло пусткою, ніби вибув хтось із близької родини. Всі мешканці дому пішли на розшуки: кликали, розпитували — ніхто нічого не зінав.

Четвертого дня розійшлася по селу вістка, що в лісі, коло Вовчої Гірки діється щось несамовите: на високих соснах ржуть коні, то знов хтось регочеться на старім дубі. Одні вірили, другі ні, але розмов було багато — бо хіба не цікаво (ще й трохи страшно!), що, мовляв, чути голоси з різних дерев, а не видно нікого?

Жінки, що шукали в лісі грибів, почули голоси на деревах, злякались і повтікали. По дорозі стрінули косарів, що йшли косити траву на галявах. Бачачи жіночий переляк, косарі стали сміятись, але коли дійшли до Вовчої Гірки, самі почули, як між верховіттям дерев заблеяли вівці. Тоді косарі переконалися, що і в чоловічім серці може загніздитись страх. Вернувшись у село, вони підтвердили те, що розповіли жінки. Понеслася по селі крилата вістка про „нечисту си-

лу” на Вовчій Гірці, дійшла ї до нас, і ми зараз догадались, що то сойка перелякала село. Можливо, що буря занесла її в ліс, і відти птаха не знала дороги до села. Але, можна було також допускати, що птаха, скоштувавши справжнього вільного життя в лісі, втратила бажання жити, хоч вигідно, та все таки... в клітці.

Доручення принести сойку додому одержав наш пастушок. Він пішов на Вовчу Гірку, закликав „соя! соя!” і показав качана вареної кукурудзи. Кукурудза — то присмак сойки. Сойка злетіла з дерева і за старим звичаєм сіла йому на руку. Та поки пастушок надумався, що далі робити, сойка вихопила в нього качана і знов полетіла на дерево. Вернувся пастушок додому ні з чим. Я ще раз передумав плян схоплення сойки і поліпшив його. Удруге пішов пастушок до лісу, тим разом з кліткою. У клітці була кукурудза і другий сойчин присмак, сир. Хлопець поставив клітку на стосі нарізаних полін, закликав сойку і сковався біля стоса. Сойка прилетіла, побачила свою клітку, а в клітці свої ласощі. Без надуми ввійшла до клітки і почала обідати. Пастушок підкрався, зачинив дверці і приніс нашу улюблену птаху додому.

Знов сойка зажила у нас безплатним комірником. За мешкання її харчі платила нам своїми веселими штуками. Прожила в нас сойка ще з п'ять років. Більше від нас не втікала, а коли нарешті покинула нас, то назавжди: закінчила своє життя. Але я певний: якщо вам подобалася ця правдива історія про веселу сойку-штукарку, вона її далі житиме в рядах цього оповідання.

НА РЕМЕЗІВСЬКІМ СТАВІ

Теперішні діти не пам'ятають ставу в Ремезівцях. А то був хороший став. Він розливався великим трикутником від Вовчих гір аж під Коропчик і від діброви Жолобини по самі сільські городи. Там, де тепер купками зеленіють верболози, цвітуть квітки, а на весні кує зозуля, , за моїх молодих літ синіло величене водяне дзеркало в рамках високих очеретів, і в ньому щоранку сонечко розчісувало свої золоті коси.

На тому ставі я познайомився з старим рибалкою Марком. Ми обидва однаково полюбили той широкий голубий став, і ця любов та спільні пригоди зробили нас друзями.

Марко мав човен і вмів зручно веслувати. Човен був покритий полатаною плахтою із шатрового полотна, розіп'ятого на луках з прутів ліщини. Я називав жартівливо той човен „гондолею”, хоч став був не в Венеції, а серед зелених ланів України.

Якось раз „застукав” мене над ставом дощ. Я був би зовсім промок, коли б не Марко. Він виплив якраз тоді на своїй „гондолі” з-поміж очеретів і запросив мене під захисну буду

полотна. Дощ плюскотів по воді, шумів, кипів бульками, бубнив по полотні, мов по блясі, а ми, розмовляючи, спостерігали життя на ставі. Плесо рябіло від диких качок та перекунів, що не зважаючи на дощ, весело розважались: одні за одними наввипередки пірнали в воду. В очереті безперестань відзвивалися тростяночки. Коли дощ почав ущухати, десь подалі крикнула чапля, заквакали на плесі качки, ім відповіли на болоті жаби. Над нашими головами закружляв риболов, приглянувся до нас і полетів геть понад табун мев, що на воді біліли, мов голуби. Відізвався, загупав собі гупало, та так, що годі було відгадати, чи далеко він, чи близько. Коло нас пропили дві чорні, як смола, з білим лисинами лиски. У теплій воді весело підскакували і плюскались сріблясті рибки. Із глибини набережних гущавників доносились голоси всіляких водяних та болотяних птахів. А над тим усім нісся урочистий шум очеретів і троші, мов би над ставом маяв невидний величезний прапор.

— Гарно тут! — відізвався я до Марка. Я тепер зрозумів, чому Марко десяток років плавав собі одинцем по ставі і не почувався самітно.

— На острів ще краще! — відповів Марко, набиваючи люльку тютюном. — Як маєте час і охоту, можемо поплисти туди. Вже й дощ перестав...

„Острів” — то був горбок, ніби нарощене зроблений у воді недалеко від берега. З трьох сторін обливала його вода. Можна було до нього дістатись і з берега вузьким багнистим перешайком крізь очерети, що густо росли тут навколо. Наш човен протиснувся поміж трошу і причалив до острова. Довкола росли купки ситнягу і татарського зілля, буяла папороть, зеленіли кущі лозини, а над самою водою пахла багонна м'ята. В одному кущеві лозини стояло щось ніби лавочка. То була Маркова робота. Місцевина була затишна, хоч трохи дика. Я прирівняв її до льожі в театрі, звідкіля можна приємно слухати ставових концертів.

Та було тут щось, що мене схвилювало. Марко запровадив мене на другий кінець острова і показав купку риб'ячих голів, плавців і хвостів.

— Видра! — промовив лише одне слово, але я зрозумів все.

— Це останки її бенкетів! — додав я.

— Так, — потвердив старий рибалка. — Тут вона господарює вже кілька років. Давніше я засідався на неї, але нічого їй не зробиш!.. Занадто хитра й розумна. Шістдесят кроків звідти є безодня. Видра припливає сюди, виставляє голову з води і знов зникає в безодні. Часто бачу її з рибою в зубах, а на другий день нахожу на березі голову риби, плавці й хвіст. Приходить все тоді, коли нема мене, і я нераз думав про те, відки вона це знає.

Звичайно, видра — великий шкідник. Вона винищує рибу й водяне птацтво. Її кревні — то інші, подібні до неї виглядом звірят: куна, ласиця, тхір. Всі вони разом належать до родини кун. Мають подовгасте тіло, довгу шию, короткі ніжки і є найбільш кровожерними хижаками.

Жалко мені стало бідних рибок, каченят, перкунят і інших веселих мешканців нашого ставу, яких винищувала видра. Я домовився з Марком, що буду засідатись на видру. Він радо згодився мені помагати. Відтоді, як тільки побачив мене над ставом, припливав скоро до мене, забирає на човен і перевозив на острів. На острові я просиджував за любки довгі години. Тут я ніколи не нудьгував — все було на що дивитись. Ось на гнізді сидить самичка двочубого перкуна. Гніздо плаває по воді, вільно й штудерно прив'язане до галузки лозини. Вода може підійматись і опадати, а гніздо все утримується на плесі. Такий то перкун інженер!..

Вже кілька разів я навідувався на острів, але видра не показувалася. Зате купка риб'ячих останків ставала щораз більша.

Раз перед заходом сонця сиділи ми там удвох із Марком. Гарне було це підвечір'я: із розпаленого неба широким відоспадом лилися в став сліпучі сонячні блиски, і здавалося, що впоперек плеса прослався золотий міст. Водяні птиці, плаваючи по ставі, наче купались у щирім золоті. Із позолочених очеретів спокійно виплила дика гусочка-мама з дітками-гусенятами. Я залюбки спостерігав цю невеличку пташачу сім'ю. Нараз мою увагу привернуло до себе щось інше: на плесі, в тому місці, де була безодня, показались не звичайні морщини, а великі круги-хвилі. Я вмить доміркувався: там, під плесом, є вона, видра!.. І справді, з води виткнувся

рот,, в якому завзято тріпалась риба. Все це тривало коротку хвилину. Видра зникла, і тільки широкі кола схвильованої води показували місце, де її щойно було видно. Бачив це і Марко. Він сказав:

— Щокілька днів буває те саме: покаже мордочку і зникне. А потім на березі валяються недоїдки риби... Тих голів і хвостів були б цілі купи, але по кожнім більшім дощі вода змиває їх з берега.

Того дня не було вже надії побачити вдруге видру, і ми відплили від острова, підглядаючи по дорозі життя пірнатих мешканців нашого ставу.

За кілька днів ми знов були на острові. Недалеко від берега ми застали сім'ю перкунів на науці плавання і вишуковання поживи. Мати-перкуниха пірнала на дно і, перебираючи ногами, виполохувала з болота всіляку хробачню. Злякані хробаки випливали на поверхню води. Перкунята кидалися на них і лакомо їх поїдали.

Але стривайте!.. Раптом заворушується вода, і недалеко від перкунят показується мордочка видри, похожа на бублик-рогалик. Рогалик зникає під водою, але за хвилину видра виринає біля самих перкунят і, кинувшись, мов блискавка, хапає одно перкунятко...

О, вибачай, видро! Твоєму розбишацькому життю приходить кінець! Роздався гук пострілу — і нежива видра сплила на поверхню води з перкуніком у роті...

І що ж ви на те скажете, юні читачі? Ми не мали як інакше перешкодити десяткам і сотням убивств, що їх допускалась видра. То була для неї заслужена кара.

Я подарував Маркові видру. Її шкірка була чудова. Але ми раділи чим іншим: ми звільнили мешканців нашого гарного голубого ставу, наших приятелів, від зрадливого немилосерного ворога.

ПРИГОДА З КУНОЮ

Мав я в лісі улюбленого приятеля. То був могутній крислатий дуб, по-молодечому зелений і кучерявий, дарма що був дуже старий. Якщо б я міг розуміти його поважний таємний шум, то в тій мові дуба я почув би, може, дивні історії про давні-давні часи, про татарські нічліги під його захисними галузями або про козацьку сторожу, що з його верхів'я оглядала околицю. Старий дуб завдячував мені своє життя: коли рубали ліс, я випросив його від зрубу. Він ріс тепер серед зруба сам-самісінький і споглядав згори на густі кущі ліщини, гльоду й малини, що тулились до дуба, мов малі діти до батька.

Не тільки я один приходив до старого дуба в гостину — на його присохлих верхів'ях сідав часом спочити яструб-кругулець або лагідна туркавка; на весні на дубі кувала зозуля і виспіували сірі дрозди, а часом дятель стукав міцним дзьобом об кору, шукаючи комашні.

Одного літнього пополудня я прийшов відвідати моого старого друга. Він приязно зашумів мені назустріч, мов би мене вітав. На його галузі сиділа горличка. Нараз я запримітив, що по стовбури дуба підкрадається до горлиці велика лісова куна, страшний ворог усіх менших лісових тварин. Вп'ялила малі кровожадні очі в горлицю і під заслоною листя підсувалася поволі крок за кроком до своєї жертви. Часдо-часу зупинялась, ніби намислювалася, обмірковувала плян... Знов підповзала... Ще тільки яких два метри ділили її від пташки. Горличка не бачила ворога, не відчувала небезпеки, що нависла над нею.

Як урятувати горлицю? Я крикнув і заплескав у долоні. Горлиця замахала крилами, знялась у повітря і полетіла. А куна? Пропадом пропала!

Восени лісові робітники почали прорубувати просіку від зруба до високопенного лісу, що ріс над багном. Туди мали взимі звозити стосове дерево. Одного ранку я з'явив-

ся на просіці. Робітники-лісоруби тільки що починали свою роботу. Жалко мені було дивитись, як вони лагодились зрубати високу сосну, на верху якої чорніло гніздо якоїсь більшої птахи. Коли перші вдари сокири загупали об пень сосни, із гнізда, мов із праші, вискочила куна, перестрибнула вправно, мов вивірка, на друге дерево і почимчикувала верхами дерев так швидко, що навіть поглядом не легко було її догнати.

— Чи не буде це моя знайома?! — подумав я, пригадавши собі старого дуба серед недалекого зруба і невдалі ловини горлицю.

Минула осінь, і рання зима притрусила землю білим пухом. Одного досвітку я почув на вулиці біля нашого дому вигуки і біготню.

— Де вона, де? О-тут її сліди! Побігла за комору! — покрикували якісь люди.

Я скопився з ліжка і глянув у вікно: дві людські постаті побігли за сусідову комору, вимахуючи киями. Я впізнав моого сусіду Миколу. Що могло статись? Може злодіїв ловлять? Може трапилось яке нещастя? Я швидко одягнувся і вийшов у сірий досвідок. Сусід Микола вже стояв коло своєї хати, бурмотів незадоволено і затуляв ганчіркою вибиту шибку.

— Що сталося, Миколаю? — питав. — За ким ви так бігли? Хто вибив шибу?

Микола ніби засоромився, махнув рукою та й каже: — Ет, багато розказувати, а мало слухати!

Але, коли я підійшов ближче до тину і почастував його запашним тютюнцем, він таки розповів мені свою пригоду.

**

— Пішов я з братом Іваном до лісу різати стоси, — розповідав Микола. — Дивлюсь: на снігу свіжі сліди куни! Мене аж підкинуло.

— Ходім за слідами! — кажу до Івана. — Може спіймаємо!..

Кинули ми пилу й сокиру під сосну та й пустилися за куною. Довго ми йшли... Сліди крутились, плутались, завертали, зникали в хащах. З гілляк падав на нас сніг, сипався за ковнір... Аж під вечір дійшли ми до напівперегнилого обломаного вітрами стовбура вільхи, що стримів серед замерзло-

го багна, недалеко від того суховерхого дуба, що сам один росте на зрубі. Тут закінчилися сліди куни.

Ага, куна, тут, у дуплі! Оглянули ми стовбура: є діра! Найшли невеликого пенька, заткали діру, щоб звірок не втік, і радимось, що робити.

— Якже доберемося до куни, як у нас ні сокири, ні пили? — кажу до Івана. — Наше знаряддя добрих шість кілометрів відсі, а сонце вже заходить і бере добрий мороз.

— То ходім додому, бо звідси ближче, а завтра знов сюди прийдем з пилою і сокирою! — порадив Іван.

Так ми й зробили. По дорозі обміркували спосіб, як дістати куну: звалимо стовбура, відпилиємо колоду з дуплом, покладемо на гринджоли та й затягнемо вночі додому. Там розіб'ємо колоду, і куна наша!

Переночували, рано повставали, та й знов ідемо до лісу. Приходимо на те місце, де вчора положили пилу і сокиру, а по них і слід застиг! Хтось забрав!..

От тобі й на! Заробили! Посолові вернулись ми в село, трохи попоїли, відпочили і знов робимо нараду.

— Нічого! — потішаємо самі себе. — Шкірка з куни дорога. Як буде куна наша, то відкупимо і пилу і сокиру та ще дещо гроша в кишені лишиться. Треба позичити пилу і сокиру, і завтра гайда по куницю!..

Пішов Іван на позички, а я злагодив гринджоли і всукав грубого мотузка. Увечері добре нагострив пилу і на точилі підточив сокиру. На другий день вибралися ми з села вдосвіта, щоб люди не бачили та й не допитувались, чоготягнемо до лісу гринджоли. Дорога була погана: від півночі дув ледоватий вітер, всіма щілинами втискався в одежду. В лісі було затишніше, зате більше снігу — бродимо в ньому по коліна, падаємо на невидних з-під снігу пеньках і гілляках. За кілька годин з бідою дотьопали до вільхового злому. Поскидали сіряки та й гайда до роботи! Охота є, вигострена пила лізе в перетлілого стовбура, як у масло. Звалили вільху на сніг, обрізали горішній кінець, а колодку з дуплом вкинули на гринджоли, попідпирали, прив'язали і ідемо додому. Один тягне, другий попихає. Тимчасом стемніло, пустився мокрий сніг. Десь аж по півночі добились до села. Змотикались так, що ледве дихаємо, але то ніщо — куна наша!

Поставили гринджоли в сінях, а сами попоїли і прилягли відпочити, бо вже дуже нас морив сон. Вже починало розвиднюватись, як ми пробудились. Втягнули колоду до хати і беремося кінчати роботу. Іван замахнувся і вгратив сокиру в молодший кінець колоди. Сокира ввігналася в дерево, і колода трохи пустила. А як я вперіщив по грубшім кінцеві, колода несподівано розскочилася на дві половині. Звідси вискочила велика куна, кинулася до вікна, висадила головою шибу та й пішла на дорогу...

Все сталося так несподівано, що ми не мали коли й крикнути. От біда! Вискочили ми з хати та й біжимо — зразу вулицею, а далі поза комори. Але, буде на тебе куна чекати, аякже! Сховалася в чиймсь будинку та й уже. Ми не шандарі*), щоб робити ревізію по чужих обійстях!..

**

По тих словах Микола сумно всміхнувся: — Ну, я вже піду, бо час вибиратись до міста по нову пилу й сокиру...

За ввесь час нашої розмови Іван сидів у хаті, не показувався мені на очі. Соромився, що з нього такий славний ловець: привіз куну з лісу до хати та й живою випустив на село.

Куна хутко дала про себе знати: у сусідських дворах почали пропадати кури, качки, крілки. Куна, хоч лісова, показала і в селі, який з неї шкідник.

Третього дня спіймав її Танаско коло своїх голубів.

Від того часу на зрубі, в сусідстві старого самітнього дуба я більше не бачив куни.

*) шандарами називали селяни Західної України поліцію.

МУРКО

Пси й коти — товариші людини. Живуть разом з нею і помагають їй. Домашні пси бережуть майна, мисливські ходять з своїми господарями на полювання, поліційні вистежують злочинців. Інші пси вишукують ранених на війні або туристів, що серед високих гір зазнали нещасливого припадку. Є також пси, що під час пожежі рятують дітей. Коти не тільки ловлять мишів і щурів, але й граються з дітьми, і тому навіть у колискових піснях мами й няні співають маленьким дітям про котиків-воркотиків. Одне слово, пси й коти — корисні домашні тварини.

Та бувають ще пси-волоцюги і коти-волоцюги. Волочаться по відлюдних місцях і живуть з розбишацтва. Вони вже не приятелі й помічники людини, а шкідники й розбійники. Вони вороги чотироногих і крилатих мешканців полів і лісів, отих зайчиків, сарен, куріпок, перепелиць і іншої дичини. Горе їм, коли недалеко почнуть полювати здичавілі пси або коти!

Пси-волоцюги залюбки полюють спільно. Два або три пси ідуть розстрільною, мов вояки на війні, але далеко один від одного не відходять. Коли наглядять зайця або серну, женуться за своєю жертвою цілими милями, доки не втомлять і не спіймають. Якщо б такий переслідуваний зайчик навіть і врятувався серед лісової гущавини, йому нема життя: він хворіє-найдіє і гине від запалення легенів. Здичавілій пес на полі або в лісі похожий на свого родича, вовка-сіроманця. Приглядаючись до полювання на диких кабанів, я мав нагоду бачити, як з глибини лісу сільські хлопці-нагінкарі виполошили не лише кабанів і сарен, але й трьох великих здичавіліх псів.

Здичавілій кіт серед поля — більший шкідник, ніж старий лис Микита. Він майстер виловлювати молодих зайчиків чи куріпок і меншу пташню. Пси мчаться за своєю здобиччю, а коти тихцем підкрадаються до своїх жертв, або

засідаються на них. Де заполює досвідчений кіт-воловоцюга, там молодої дичини і не шукайте — винищить усе. Здичавілий кіт дорівнює хижакством своєму кревному, рисеві. Дуже не люблять його мисливі.

Буває, що такий кіт не зовсім відчужується від людей: влітку й восени полює в полі, а на зиму вертається до свого господаря. Він, розумник, добре знає, що коло теплої печі приємніше, ніж серед снігової заметілі. Перебуваючи серед людей, муртика так уміло приховує свою хижість, що його важко відрізнити від звичайного домашнього мишолова.

Ось я хочу розповісти про одного такого котика, Марусиного любимця, Мурка.

Одного разу, вже зовсім пізно восени, коли тумани сповивали поля, а нічні приморозки зціплювали розмоклу землю, я вибрався на прогулянку за село. Дуже люблю природу не тільки з її ласкавим весняним сонцем і всміхненою синявою неба, але теж із її бурями-громами, з білими сніговими заметілями і з осінніми заплаканими днями, коли пожовкле листя капає з дерев, мов слози, і сповиває світ настроями задуми. У всьому є своєрідна краса, треба тільки вміти її відчути і пережити.

Мандруючи полем, досить далеко від села, на нивці конюшини я побачив чорну пляму. Коли я підійшов ближче, з чорної плями зробився кіт. Я думав, що то кіт-розбишака на ловах. Але, він не втікав від мене, і це мене здивувало. Я ступив ще кільканадцять кроків і впізнав мале чорне котеня. Обмокле й змерзле, трусилося і благально дивилося на мене. Я взяв його на руки. Воно з довір'ям притулилося до моєї куртки, мов дитина, і замуркало.

Я сховав котеня в кишеню і приніс додому. Наша Маруся здивувалась, що я роздобув таке погане котеня, але в ней було м'яке серденько, і вона милосердилась над усяким нещасним сотворінням. Вона нагодувала котеня молоком, поклала в дерев'яну коробку, накрила старою хусткою і задоволено придивлялася, як воно, помуркотівши, заснуло. Маруся назвала котика Мурком.

Сонно й поволі минали осінні дні, але Мурко, чорний котик ріс мов на дріжджах. А поки випали перші сніги, він зовсім вигарнів, став гладкий та пухнастий. Домашні любили

його, гладили по хребті, і Маруся говорила, що, мабуть, від того він став блистіти, мов добре вичищений черевик. Зелені очі світилися, мов два ліхтарики, а в темряві сяли несамовитим вогнем, мов у вовка.

Взимі, коли не було великого морозу, в нас не напували корів у дома, а гнали їх до недалечкої річки. За коровами йшла завжди весела Гандзя, а за нею дріботіла невеличка Маруся. Був там ще хтось третій, якому здавалося, що виконує важливу господарську роботу, бо виглядав дуже поважно. То був Мурко, що сидів у Марусі на рамені. З муркотінням тулився до м'якої Марусиної хустки, а як побачив здалека собаку, то запускав пазурі в плічко дівчинчиної ватованки і витягав їх разом з нитками.

Коли Мурко підріс, виявилось, що він неабиякий мисливий. Полявав не тільки на мишей, але й на щурів, що прийшли в наш двір десь з подальшого сусідства і замешкали в теплій стайні. Треба Муркові висловити похвалу за відвагу й зручність, бо щур теж неабиякий борець, і молодому котові нелегко його перемогти. Бувало, як вибереться Мурко звечора на полювання, то до ранку накладе під стаєнними дверми чималу купку подушених щурів, мовляв, подивіться, мої господарі, що я даремно в вас хліба не їм.

Мурко вмів бути також вдячний і показати свою любов тим, хто його любив. Як можна було догадуватись, він найбільше вподобав собі Марусю. І не диво! Вона його годувала малим котеням, пестила, носила на рамені і обороняла під час суперечок з домашніми псами. Коли Маруся лягала спати, Мурко примищувався на кріслі біля ліжка і, мурликаючи, ніби розповідав дівчинці якусь таємну, тільки їм обом зрозумілу казку.

Раз трапилася Муркові нагода виявити свою вдячність і співчуття Марусі, і він це зробив особливим котячим способом. Десять у місяці лютому Маруся трохи застудилася і мусила три дні пролежати в ліжку. Першого дня недуги в неї боліла голова, і мати обвинула її мокрим платком. Маруся лежала сумна, і слізози котилися в неї по поблідлім обличчю.

Все те бачив Мурко — бачив і зрозумів. Маруся не гравася з ним, не кликала його, як звичайно, „волоцюгою” або „киць-киць”, що означало запрошення до обіду. Мурко до-

міркувався, що з нею щось не гаразд і задумав їй по-своєму допомогти. Він вибіг кудись з кімнати.

Маруся лежала лицем до стіни. Довшу хвилину було в кімната зовсім тихо. Потім Маруся почула, що на ліжко вискочив Мурко, ніжно м'якнув, походив по накривалі сюди й туди і пішов собі геть. Через кільканадцять хвилин знов з'явився, стрибнув на накривало і положився поруч дівчинки. Качаючись горілиць, голосно муркав, ніби хотів привернути до себе увагу Марусі. Вона повернула до нього голову. І що ж вона побачила? Оподаляк від кота на накривалі лежали дві неживі мишкі, подарунок від Мурка, щоб дівчинка не сумувала і, може... щоб скоріше поздоровшала.

Скінчилася зима, минули й дозимки. Ще перед Теплим Олексою сніг зовсім стаяв, і на горбочку серед села заспівали дівчата веснянок. „А вже весна воскресла, що ж вона нам принесла?” — розляглись по селу срібні голоски. Жайворонки, ніби потонули високо-високо в синяві неба і будили сонні ниви невиспучим щебетанням. Угорі, між хмарами, весело закурликали журавлі, загелкотіли дикі гуси, а над болотом закружляв бузько. У безлистих ще садах заграли бджілки, ніби забреніли струни чарівної бандури. На сонячних узліссях, у затишних куточках садів, привітно похитували ім назустріч голівками первоцвіти-проліски, що виростали на свіжих ще слідах царівни Весни. Прокинувшись від доторку теплих пальчиків сонця, розвинулися на галузках набубнявілі пуп’янки, а далі в садах ніби закрутилась-затанцювала біла заметіль. То зацвіли вишні-черешні, запах п’янко черемховий цвіт. Мов очі русалок, засиніли фіялки на зеленім моріжку. Не висказати словами краси твоєї, весно України!

Коли за городом буйно зазеленіла озимина, жито, пшениця, Маруся вдруге затужила: десь пропав Мурко. У размовах про те голоси були поділені: одні гадали, що молодий необережний кіт попався собакам, а я підозрівав, що Мурко пішов собі на „власний хліб” у поля. Хто зна, чи він не нашадок здичавілих котів, чи не відізвалась у нього їх незалежна мандрівницька вдача? Адже ж я найшов його восени на полі!..

Маруся потужила за своїм приятелем день-два та й забола. А як минуло літо і осінні приморозки дихнули холо-

дом на землю, Мурко несподівано з'явився в нашім домі. Він змужнів, потовстів і розрісся — не Мурко, а справжній Мурчище. Сидів на лаві коло печі, грів свою розкішну чорну вовну і, прижмурюючи зелені очі, ніби засоромлено дивився, як Маруся накивувала йому пальчиком і приязно-повчально промовляла:

— Ти, Мурку, мені не подобаєшся! Ти мене покинув і ціле літо волочився, сама не знаю, де. Обіцяй мені поправитись, бо бути волоцюгою негарно!

Мурко „поправився”, але тільки на час зими. Я цього сподівався. В його хитрих очах тайлися зловісні вогники. Він радо підставляв широкий хребет під пестощі Марусиної долоні, але все відвертав голову, уникаючи її погляду. Так відвертаються всі ті, що хочуть приховати якийсь злочин.

З настанням весни Мурко знову зник. Я вже майже не мав сумнівів: він був кіт-розбишака. Дика вдача, давній-прадавній зов предківської крові тягнули його до вільного, але хижого життя.

Я догадувався, що Мурко полює десь поблизу. Недалеко від нашого городу плила річка серед хорошої луки, а далі широкими лентами бігли під гору ниви. На верху горба стояв кучерявий ліс. Там, на границі поля й лісу, можна буде побачити Мурка. Але влітку мені не пощастило з ним стрінутись. Високе збіжжя, буйна трава та рясне листя кущів служили всякій звірині добрим сковищем; мав де ховатись і Мурко від людських очей. За той час мав нагоду ще більш здичавіти. Шкода було сподіватись, щоб на мій поклик він прийшов до мене.

Під осінь у лісі показалися грибки, і я часто туди заходив. Раз, вертаючись додому з повним кошиком, я побачив край лісу великого чорного кота, що смачно зайдав собі впольованого зайчика. Кіт був прегарний, чорний, аж синій, і в мряці здавався вдвое більший. Котячий велетень!.. Побачивши мене, він залишив свій обід і зник за лісовим ровом, між кущами. Був дуже похожий на Мурка, тільки ще більший. І не диво, від весни дотепер міг, нівроку, підрости.

Від того дня я почав слідкувати за ним, щоб підглянути його спосіб життя. Нелегке це було діло! Кіт-розбишака проживав у лісі, а полював на недалеких нивках. Виходив

на лови кожного вечора по заході сонця, але завжди в іншому місці. Так само робить лис. На полях була стерня й оранина, а на узлісся трава зів'яла або викошена — побачити його було тепер більше можливості. Зір і слух у нього були незвичайні. Як тільки мене бачив, одним стрибком ховався за межу або прилягав у борозну, мов зростався з нею, а коли пересувався в інше місце, то плавував, доторкаючись до землі животом. Щоб побачити кота, я мусів бути не менш передбачливий і обережний, як він. Я приходив на узлісся перед заходом сонця, сідав або лягав під кущем і терпляче нерухомо чекав. Нераз чекав марно, бо котові сподобалось вийти з лісу в іншому місці, і ми не мали нагоди бачити один одного.

Щоб перевірити силу його пам'яті і спостережливості, я нарізав одного разу галузок бузини з листям і повтикав їх у землю біля тернового куща, що ріс біля рова. Кіт вийшов. Глянувши на терновий кущ, зараз запримітив зміну: зупинився, став до нього бачно приглядатися і пильно наслухував. Я лежав подаль, і кіт не міг мене бачити, але таки не почувався безпечно, бо обійшов підозрілий кущ великим півколом і щойно тоді подався в поле. Такий був розумний! Хіба ж можна заперечити, що він не вмів думати й передбачати?

Але, виявилося, що в конечності кіт був і відважний. Очайдушна відвага — ознака всіх хижаків. Коли не помагають розум і хитрощі, тоді хижак сміливо йде назустріч смерті.

Два тижні не було мене дома — я виїхав до Львова для наладнання важливих справ. За той час я так затужив за лісом, що, вернувшись додому, зараз на другий день уявив кошик і пішов пошукати опеньків. Проходячи узліссям, я стрінув лісничого, що проживав у невеликім, але гарнім домику, по той бік лісу. Ми були трохи знайомі. Поздоровкавшись з ним, я запримітив, що біля нього нема Трефа, його улюбленого собаки і невідступного товариша під час лісових мандрівок. Я спітав, де дівся Треф.

— Треф мав неприємний випадок, — відповів лісничий, — і тепер ходить у бандажах. У нього більша рана на шиї і, крім того, він дошкульно подряпаний.

Ми сіли на пеньках, і лісничий почав розказувати.

— Кілька днів тому, — говорив, — я задержався довше в цій стороні лісу і вертався додому по заході сонця. Саме тоді зійшов місяць з-за горба, і було досить ясно. Я йшов стежкою краєм лісу, а Треф біг передо мною. В одному місці, недалеко звідси пес занепокоївся, почав обнюхувати землю, підійшов до куща і знерухомів. Він стояв, витягнувши шию, підняв голову, відставив хвоста — ввесь націлився собою на кущ.

— Тобто „виставив” вам якусь звірину, — додав я, бо розумівся трохи на поведінці вивчених мисливських псів.

— О, мій Трефік це вміє! — похвалив лісничий. — Але, бідачисько, натрапив на рідку звірину, якої добре не знав. Не встиг я ступити два-три кроки, як під кущем щось сердито-дико зверещало, і великий чорний клубок, мов блискавка, кинувся на пса. Пес хотів відскочити вбік, але було запізно. Чорний клубок кинувся йому на груди і вчепився під горлом. Люте няяння змішалося з скавучанням собаки, який зовсім збився спантелику і ніяк не міг собі порадити.

Кілька великих скоків — і я найшовся на місці боротьби на життя й смерть. Треф і невідомий напасник качалися по землі в розпачливому змаганні. Пес силкувався вирватись із

пазурів звіряти, що наче приросло до нього, вп'яливши пазурі в його тіло, і намагалось перегрязти йому горлянку. Я зразу не знав, що робити. Стріляти було неможливо, бо пес і чорний звір зрослися в одне тіло. В одному моменті Треф пробував утікати, став дибки, — але його ворог і не думав його пускати.

Пес підскочив угору з своїм тягарем і знову впав під кущ. Я відкинув набік рушницю і кинувся на борців. Налапав руками місце, де звір уп'явся зубами в горло Трефа, і почав відривати його від собаки. Я, мабуть, голосно крикнув, сам охоплений запalom боротьби.

Звір-напасник почув голос людини, пустив свою жертву і кинувся втікати. Великими стрибками він віддалявався від мене в напрямі лісового рова. Але, поки він зник у гущавині, я таки пізнав, що то був кіт. Був чорний, величезний і, певно, здичавілий.

— Утік вам! — сказав я. Я догадувався, що тут мова про нашого Мурка, тим більше що в цій стороні лісу був його мисливський район.

— Тоді втік! — відповів лісничий. — Я скоро пішов додому, оглянув рани Трефа і зробив йому перев'язку. Бідний псюк був би, мабуть, загинув з перекусеним горлом, якщо б я був впору не поспішив йому на порятунок.

— Здичавілий кіт не вагається в небезпеці життя кинутись і на людину, — замітив я.

— Так воно пізніше й було! Слухайте далі! — продовжував мій знайомий. — На другий день я взяв з собою сина, і ми прийшли на те саме місце, де вчора кіт зник у лісі. Сподіваючись, що він під вечір появиться, ми відійшли в поле і сковалися за межею. Кіт вийшов з лісу в іншому місці, трохи далі, але я побачив його крізь далековид. Ми хотіли зайди його ззаду, щоб відрізати йому дорогу до лісу, алі хитрун наглядів нас упору і показав нам тільки пухнатий хвіст з борозни. „Бувайте здорові, панове!” За хвилину склався в лісі.

Ні з чим ми вернулися додому, але за два дні знов повторили засідку. Я премостився під межею за кущиком дикої рожі, поклавшись зовсім на землю. Земля була трохи нагріта за дні осіннім сонцем і, навіть, було б непогано лежати, коли б не докучали комарі. Син заліг за десятою межею, бо гді було вгадати, в котрім місці з'явиться котюга.

Дивлюсь у далековид: кіт вийшов, тим разом трохи близче до моєї скованки. Сів на рові, довгенько придивлявся і наслухував. Не можете собі уявити, яка то розумна й обережна біда! На часок, навіть, вернувся до лісу, але за кілька хви-

лин показався знову і швидко побіг борозною на третій ниві від мене. То був, мабуть, один із його шляхів на лови.

Я чекав на його наближення, мов на появу слона або носорога в джунглі. Чув, як грали нерви... Коли кіт-роздишка порівнявся з кущиком, що закривав мене, я, не зважаючи, що бачу лише його хребет, прицілився і вистрілив. Кіт не-значно підстрибнув і зник у борозні. Підіймаюся з землі і йду в його сторону. І що ви скажете? Як я був не далі, як на п'ять кроків, кіт подивився на мене злющим поглядом, схопився на ноги і кинувся до мене. Одначе він уже не мав сили ні в ногах, ні в хребті, хоч його поцілив лише один шріт...

Так закінчилось оповідання про загибіль Мурка.

Я пішов додому. На серці було ніяково. Сутеніло, і за кожним кущем мені ввижався то великий чорний кіт, що злюще бліскає на мене зеленими очима, то знов мале обмокле котеня, що благальним поглядом просить порятунку. То були образи моєї уяви, хоч Мурка вже не було на гарнім білім світі.

Ех, ти, Мурку? Чи не краще тобі було жити між людьми не як їх невільник, а як приятель, полювати собі на мишок, забавляти дітей і муркотіти їм таємні казки? Ні, ти волів злочинне життя. Та чи на довго? Змарнував ти свою долю, Мурку! Якби Маруся знала, вона пролила б слізку за тобою...

І тому про трагедію свого приятеля Маруся ніколи не дізналася.

НА ГАЛЯВІ

Серед старого темного лісу зеленіла велика галява. Трохи збоку, присунувшись до перших дерев, ріс кругляк тернових кущів. По середині кругляка, заслонена з усіх боків терновими кущами, була яма, в якій могло вигідно вміститися кількою людей.

Про яму кружляли різні легенди.

Розповідали, що тут була колись підземна схованка лісових опришків. Згодом вона обвалилася, і залишилося більше заглиблення, поросле мохом і травою. Інші розказували, що за панщини в тому місці була двірська пасіка, а в ямі-землянці проживав дід-пасічник.

Тепер ця яма служила мені місцем, де можна було відпочити та спостерігати життя лісу. Я назвав її „невидимкою”, бо її справді нізвідки не було видно. Щоб дістатись до ями, треба було „на чотирьох” рачкувати попід густе галузязя тернини. Коли я був у тій частині лісу, заходив до „невидимки” посидіти, „перекинути за драбину”, тобто попоїсти, що було в кишенні, і запити свіжим, мов джерельна вода, лісовим повітрям. Над тобою здіймалася неозора глибінь неба. Нею пропливали кучеряві хмаринки або чорніли у ній майже нерухомими крапками орлики та шуліки. З ями було видно долом попід кущі всю галяву, мов на долоні.

Особливо прегарно було тут на ранній весні, коли терен вкривався білим цвітом. Його красу збільшувало ще й те, що в ту пору дерева стояли ще без листя. „Невидимка” була тоді мов присипана снігом. Над терновим цвітом грали мушки, а здаля доносилися співи пташат, що вітали весну і наче закликали її, щоб скоріш заводила своє царство.

Раз заліз я в „невидимку” пізнього пополудня. Кругом було тихо-тихесенько, тільки час-до-часу між деревами стукав дятель, а в недалекім зрубі гув голуб-синяк. З верхів дерев цілющим шумом сіявся спокій у душу. Крізь галузязя, мов крізь сито, просочувалося сонячне проміння на рябу від

квітів галяву. Від галяви дихав ледве помітний легіт. Я читав книжку і час-до-часу поглядав на галяву.

Я був ніби глядач у театрі перед пустою сценою.

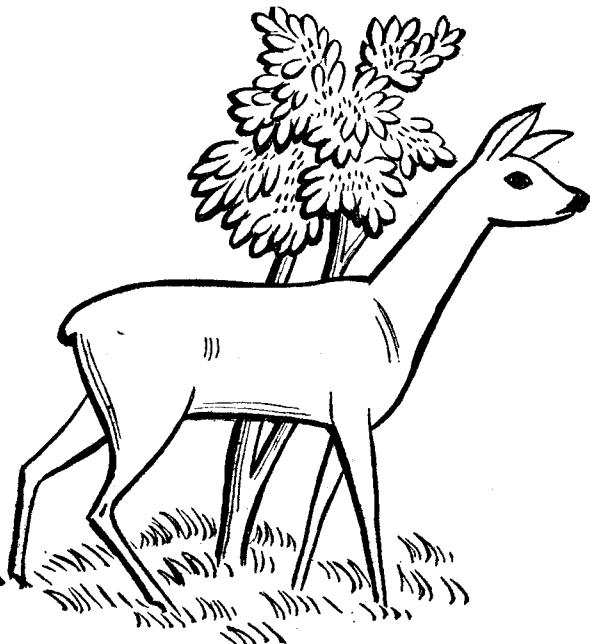
Нараз сцена ожила. На галяву вибіг зайчик. Згідно з законами обережності спершу спинився, послухав, розглянувся. Видно було, що почувався безпечно. На мою радість, прикицав навіть недалеко моєї схованки. Обернувшись до мене передом, став дібки на задні ноги і почав умиватись.

Я мав рідке видовище. Не всякому доводиться бути зовсім близько сірого Яця, коли він настільки певний своеї безпеки, що йому захочеться причепуритись. А, може, то не був Яць, а його пані, Яциха? Досить, що смішнішої сцени я не бачив у своїм житті. Заєць приклав обидві лапки до рота і змочив їх язиком. Потім почав ними швидко-швидко потирати всю мордочку. Його рухи були такі комічні, що я не міг здергати сміху. Спочатку здушував його в собі, а далі не відержив і порскнув.

Заєць почув мене і втік.

Минула довша хвилина. Я знов почав читати. До моїх вух донісся шелест. Я підняв очі. По другім боці галяви виткнула з-поміж дерев зgrabна голівка серни. Вона вийшла на край галяви і подібно, як її попередник, заєць, обслідувала положення: наслухувала, вітрila, розглядалася. Потім вернулася в кущі...

Я думав, що вже по всьому, і жалів, що так коротко міг радуватись граціозним видом цієї хорошої тварини.

Але, вистава щойно починалася. За хвилину та сама серна вивела на галяву двоє сернят. Накінець вийшов гарний старий козел. Ясно, то були мати, батько й діти, ціла сернечка сім'я.

Серна почала пастись, сернята тицяли також мордочки в траву. Тільки козел стояв непорушно збоку, дивився на свою родину і наслухував. Так і видно було, що його завдання — сторожити.

А тепер я побачив щось найцікавіше. Серна розбіглася і скочила. Сернята глянули на неї і зробили те саме. Мати ще раз скочила, і діти знов пішли її слідами. Я зорзумів: то було навчання скакати. Адже в скоках, в утечі ввесь рятунок тих лагідних невинних тварин. Сернята розбрикались, раз-у-раз підстрибували і хвицали ногами, мов телятка на пастівнику.

Лісова ідилля! Мирна родина звірят, з'єднана почуттям справжньої любові! Не знаю, чи найшовся б мисливець з серцем незіпсованої людини, який післав би між ці тварини смертоносну кулю.

Нараз козел занепокоївся: обернув голову в сторону лісу і наставив вуха сторчма, як заєць. Серна й сернята зробили те саме. Хвилину вони так стояли знерухомілі, ніби витесані з каменю. Потім козел коротко бекнув, громадка серн рушила з місця і кількома скоками досягла гущавини. Захиталися галузки, і галява знову спорожніла.

Ще з годину просидів я „на чатах” у „невидимці”, але на галяві вже ніщо не показалось. Може мені тільки здавалося, що поза стовбурами, краєм галяви просмикнулась руда постать лиса Микити.

Видовжились тіні на галяві. На цім лісовім „сонячнім годиннику” я прочитав, що надходить вечір. Подув сильніший вітерець, і захитались сині дзвіночки. Не звуками, а барвами задзвонили вони на лісову вечірню.

Пора додому!

На добраніч, лісе! На добраніч, серни й зайчики, лісові голуби й метелики! Спіть добре і... бережіться! Усім, усім до побачення!

З МІСТ

	Ст.
Кому подякувати?	~~8~~
Моя обітниця	~~5~~
Між вовками	15
Горобчики	19
Гави вибрали волю	~~25~~
Сейка - штукарка	~~20~~
На Ремезівськім ставі	~~35~~
Пригода з куною	~~39~~
Мурко	43
На галяві	~~52~~
Зміст	55

ЩИНА \$

Адреса Видавництва й Книгарні Юрія Тищенка така:
GEORGE TYSZCZENKO, 164 E 127 St., — NEW YORK 35, N. Y.

Printed in U.S.A.